

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาค้นคว้าไว้ดังนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร
2. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
3. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
5. การวิเคราะห์หลักสูตร
6. การประเมินหลักสูตร
7. แผนการจัดการเรียนรู้
8. ความพึงพอใจ
9. สภาพทั่วไปของบ้านหนองหัวช้าง อำเภอพรเจริญ จังหวัดหนองคาย
10. การทำน้ำปลาจากปลาร้าหมัก
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 11.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 11.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญมากต่อการจัดการศึกษาทุกระบบ ประเทศใดก็ตามจะประสบผลสำเร็จในด้านการศึกษาได้ยากหากไม่มีหลักสูตรเป็นแนวทางในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาในประเทศนั้นๆ มีนักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

จิริพันธุ์ พูลพัฒน์ (2532 : 3) กล่าวว่าไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่นักเรียนแต่ละคนพึงมีในโปรแกรมการจัดการศึกษา เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ ที่ได้มีการวางแผนเอาไว้ในกรอบของทฤษฎี และผลวิจัยการศึกษา หรือการปฏิบัติงานที่ผ่านมาทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ชำระ บัณฑิต (2532 : 6) กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรม การศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 16) กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระ ที่จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. หลักสูตร คือ สิ่งที่ประกอบไปด้วยประสบการณ์ทางการเรียน ซึ่งไว้วางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ต้องการ
3. หลักสูตร คือ สิ่งที่โรงเรียน ผู้ปกครอง หรือสังคมคาดหวัง หรือมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนได้รับหรือมีคุณสมบัติในสิ่งนั้น
4. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นสำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน
5. หลักสูตร คือ เครื่องมือที่นำผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษา
6. หลักสูตร คือ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ทางการเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
7. หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ครู นักเรียน และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน
8. หลักสูตร คือ แผนหรือแนวทางหรือโครงการ หรือข้อกำหนดในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
9. หลักสูตร คือ เอกสาร (หนังสือหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรอื่นๆ เช่น แผนการจัดการเรียนรู้ คู่มือครู แบบเรียน เป็นต้น)
10. หลักสูตร คือ วิชา ความรู้สาขาหนึ่งที่วัดด้วย ทฤษฎี หลักการ และแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตร

กาญจนา คุณารักษ์ (2535 : 3-4) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตร คือ รายวิชา หรือรายการเนื้อหาที่สอนในโรงเรียน
2. หลักสูตร คือ ประสบการณ์ที่จัดให้แก่ผู้เรียน
3. หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 5) กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทางที่โรงเรียน

ปรารถนาและหลักสูตรที่ดีควรตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

แรมสมร อยู่สถาพร (2538 : 3) ได้แสดงทัศนะว่า คำว่าหลักสูตรจะหมายถึง โครงการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยมุ่งเน้นนักเรียนให้เป็นผู้มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และให้มีทักษะที่จำเป็น ในการดำรงชีวิต ตามสภาพของสังคมนั้นในขณะนั้น ๆ

ทาบา (Taba. 1962 : 10) กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง วิธีการเตรียมเยาวชน ให้มีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกที่สามารถสร้างผลผลิตให้แก่สังคมของเขา

กู๊ด (Good. 1973 : 157) กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง

1. เนื้อหาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาสำเร็จได้รับประกาศนียบัตร ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรศิลปะ เป็นต้น
2. เล้าโครงทั่วไปของเนื้อหา หรือสิ่งเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัด ให้แก่เด็กเพื่อให้มีความรู้จบชั้น หรือได้รับประกาศนียบัตรเพื่อให้สามารถได้เรียนต่อ ในทางวิชาชีพต่อไป
3. กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ภายใต้การแนะนำ ของโรงเรียน

โบแชมป์ (Beauchamp. 1994 : 145) ได้กล่าวถึงขอบเขตความหมาย ของหลักสูตรว่า อยู่ภายใน 3 สถานะ คือ

1. หลักสูตรในบางเอกสารที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยความหมาย ดังกล่าว หลักสูตรมักจะเป็นแผนงาน เพื่อบรรลุถึงผลผลิตบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการ แผนงานนี้ ประกอบด้วยประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนซึ่งรวมถึงจุดมุ่งหมาย กิจกรรม สื่อการเรียนการสอน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล รวมทั้งกำหนดเวลา หลักสูตร ในลักษณะนี้มีหลายระดับ เช่น หลักสูตรในระดับโรงเรียน ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เป็นต้น
2. หลักสูตรในฐานะระบบหลักสูตร ซึ่งเป็นขอบเขตการดำเนินงานที่ เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ประกอบด้วย การจัดการด้านบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร การใช้ หลักสูตรการประเมินหลักสูตร ผลผลิตของระบบหลักสูตรก็คือตัวหลักสูตร
3. หลักสูตรในฐานะศาสตร์แขนงหนึ่งทางการศึกษา เป็นความหมายที่ใช้ ในสถาบันการศึกษาระดับสูง ในความหมายของศาสตร์ทางด้านหลักสูตร

จากความหมายของหลักสูตรที่นักการศึกษาให้ไว้ สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวล ประสพการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้กับผู้เรียนได้ศึกษาฝึกปฏิบัติอย่างเป็นระบบเพื่อให้ ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตรคาดหวัง

2. องค์ประกอบของหลักสูตร

2.1 หลักสูตร มีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้ อย่างน้อย 6 ประการ คือ ชำรง บัวศรี (2532 : 8)

2.1.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2.1.2 จุดประสงค์การเรียนการสอน

2.1.3 เนื้อหาสาระและประสบการณ์

2.1.4 ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน

2.1.5 วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน

2.1.6 การประเมินผล

2.2 องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ (สังค อุทรานันท์. 2532 : 234 – 241)

2.2.1 ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร ประกอบด้วย

1) จุดมุ่งหมาย ซึ่งแยกออกเป็น

1.1) จุดมุ่งหมายทั่วไป

1.2) จุดมุ่งหมายเฉพาะ

2) เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย

2.1) ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา

2.2) ความคิดรวบยอดและหลักการ

2.3) การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์

2.4) ทักษะทางกาย

2.5) เจตคติและค่านิยม

3) ประเมินผล

2.2.2 ส่วนประกอบอื่นที่นำบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้แก่

1) เหตุผลและความจำเป็น

2) การเสนอแนะทางในการจัดการเรียนการสอน

3) การเสนอแนะแนวทางและการใช้สื่อการเรียนการสอน

4) การเสนอแนะเกี่ยวกับการช่วยเหลือและส่งเสริมผู้เรียน

2.3 หลักสูตรประถมศึกษาที่เหมาะสมควรมีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ (กรม
วิชาการ. 2534 : 350–356)

2.3.1 ความมุ่งหมายของหลักสูตร

2.3.2 เนื้อหา

2.3.3 การนำหลักสูตรไปใช้

2.3.4 การประเมินผล

2.4 หลักสูตรที่ดีต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ดังนี้ ทาบ (Taba. 1962 :
424–425)

2.4.1 วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา

2.4.2 เนื้อหาสาระและประสบการณ์

2.4.3 กระบวนการจัดการเรียนการสอน

2.4.4 การประเมินผล

จากแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรสรุปได้ว่า
หลักสูตรที่ดีประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การนำไปใช้ และการประเมินผล

3. การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการจัดการศึกษา เพราะเป็นการนำ
หลักสูตรจากทฤษฎีแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติ และได้มีนักการศึกษาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการนำ
หลักสูตรไปใช้ไว้ ดังนี้

3.1 ขั้นตอนในการนำหลักสูตรไปใช้มีดังนี้ (สันต์ ธรรมบำรุง. 2527 : 189-191)

3.1.1 การวางแผนเนื้อหาและการทำคำอธิบายรายวิชา ได้แก่ การจัดแผนการเรียน
การจัดโครงสร้างกลุ่มวิชา

3.1.2 การนำอธิบายรายวิชามาทำรายละเอียด และองค์ประกอบมาสร้างเป็น
เอกสาร ตำรา อุปกรณ์การสอน ชุดการเรียนและชุดการสอน

3.1.3 นำครูมาฝึกอบรมเพื่อให้เข้าใจหลักสูตรและการดำเนินการเรียน

3.1.4 การสอนประเมินผลหลักสูตร

3.1.5 สร้างห้องสมุดเก็บหนังสือ เอกสารเฉพาะวิชาเพื่อให้เกิดการศึกษาอย่าง
กว้างขวาง

3.2 กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลดีนั้นจะต้องคำนึงถึงหลักการต่างๆ ดังนี้ (วิชัย คิสสระ. 2535 : 112)

- 3.2.1 เป็นกระบวนการต่อเนื่องทั้งระยะสั้นและระยะยาวต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างดี
- 3.2.2 ต้องมีการปรับปรุงตลอดเวลาของการใช้หลักสูตร
- 3.2.3 เป็นกระบวนการที่มีการพัฒนาการเจริญเติบโตทางด้านวิชาชีพของครู
- 3.2.4 ต้องเป็นขบวนการที่จะต้องทำอย่างกระฉับและชัดเจนต้องให้ผู้ให้หลักสูตรและความรู้สึกรักใคร่ของเพื่อนๆ หรือครูที่อาจจะมีความต้องการนำหลักสูตรไปใช้
- 3.2.5 ต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในระดับต่าง ๆ และมีหน่วยงานที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือในด้านเทคนิควิธีต่าง ๆ
- 3.2.6 หากมีปัญหาต้องมีการวางแผนแก้ปัญหาในระดับกลุ่มโรงเรียน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหา
- 3.2.7 การแนะนำ ในการปฏิบัติต้องคำนึงหลักการเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงให้ชัดเจนและควรมีการติดตามผลเป็นระยะๆ
- 3.2.8 การสร้างแผนงานที่จะนำหลักสูตรไปใช้นั้นถือว่าเป็นปัญหาที่จะต้องหาทางปรับปรุงแก้ไข ประการหนึ่งซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้วิธีการวางแผนและต้องใช้เวลาพอสมควร
- 3.2.9 บางครั้งผลงานที่กระทำไปอาจไม่ส่งผลกลับ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ต้องพิจารณาถึงความก้าวหน้าและประโยชน์ที่ได้รับซึ่งจะทำให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติ
- 3.2.10 จุดมุ่งหมาย ของการนำไปใช้จริงๆ นั้นต้องการจะส่งเสริมประสิทธิภาพของโรงเรียนและการเรียนการสอนของครูและนักเรียน

3.3 กิจกรรมของการนำหลักสูตรไปใช้ ควรคำนึงถึงกิจกรรม 3 ประเภท คือ (สุมิตร คุณานุสร. 2537 : 130 – 131)

3.3.1 การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน จะออกมาในรูปของเอกสารหลักสูตรที่เราเรียกทั่วไปว่า “ประมวลการสอน โครงการสอน” เอกสารทั้งสองนี้จะช่วยขยายความของหลักสูตรให้กระฉับมากขึ้นตามลำดับ เมื่อครูลงมือทำการสอนจริงนั้นจะต้องทำบันทึกการสอนด้วย เพื่อให้เห็นแนวทางการสอนเป็นรายชั่วโมง แต่ในบางกรณีที่โครงการสอนมีรายละเอียดครูอาจใช้โครงการสอนเป็นเอกสารนำในการสอนแต่ละครั้งได้

3.3.2 การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยหลายๆอย่างมาเสริมเพราะการนำ

หลักสูตรไปปฏิบัติที่โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนควรสำรวจปัจจัยและสภาพต่างๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่ ผู้บริหารต้องคำนึงถึงขนาดของห้องเรียน ห้องสมุด และวัสดุอุปกรณ์การสอนต่างๆต้องเตรียมให้พร้อม การจัดทำรายงาน การจัดครูเข้าสอน ประมวลการสอน โครงการสอน ฯลฯ เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมหรือสกัดกั้น การปฏิบัติงานของครู

3.3.3 การสอนของครู ครูเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุด ของการนำหลักสูตร ไปใช้การเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมเป็นปัจจัยที่จะชี้ชะตาของหลักสูตรทั้งสิ้น ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ คอยให้ความรู้ความสะดวกให้คำแนะนำ และให้กำลังใจแก่ครูผู้สอน เพื่อให้การสอนของครู และการเรียนของเด็กบรรลุผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

จากแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้สรุปได้ว่า การจะนำ หลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นั้น โรงเรียนควรมีความพร้อมในด้าน เอกสารการสอน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1. หลักการ

เพื่อให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

- 1.1 เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นเป็นไทยควบคู่กับ ความเป็นสากล
- 1.2 เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษา อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการศึกษา
- 1.3 ส่งเสริมให้นักเรียน ได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเป็นตามศักยภาพ
- 1.4 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทางด้านสาระ เวลา และการจัด การเรียนรู้
- 1.5 เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2. จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 4 – 5)

- 2.1 เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเองปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
- 2.2 มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียนรักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า
- 2.3 มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
- 2.4 มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดการสร้างปัญหาและทักษะในการดำเนินชีวิต
- 2.5 รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
- 2.6 มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค
- 2.7 เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 2.8 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ภาษาไทย ศิลป วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- 2.9 รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

3. โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดศึกษาเป็นไปตามหลักการจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

2.1 ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

3.2 สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการเรียนรู้และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

3.2.1 ภาษาไทย

3.2.2 คณิตศาสตร์

3.2.3 วิทยาศาสตร์

3.2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

3.2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

3.2.6 ศิลปะ

3.2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

3.2.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกประกอบด้วยภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลัก ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยสุขศึกษา พลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพ ในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วน ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้แต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่ จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นสถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้น ได้ให้สอดคล้อง และสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

4. เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

1. โครงสร้าง

โครงสร้างการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (กรมวิชาการ. ม.ป.ป. : 7) หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นหลักสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สาระของกลุ่มการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ประกอบด้วย

- 1.1 ความหมายของงาน
- 1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของงาน
- 1.3 ทฤษฎีสันับสนุนหลักการของงาน
- 1.4 วิธีการและขั้นตอนของการทำงาน
- 1.5 กระบวนการทำงาน การจัดการ เทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศและแนวทางในการประกอบอาชีพ
- 1.6 การนำเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงาน การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ ๆ
- 1.7 คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในการทำงานและการประกอบอาชีพ

2. สารและขอบข่าย

สารที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยีประกอบด้วย

สารที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

สารที่ 2 อาชีพ

สารที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี

สารที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ

สารที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

สารที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว เป็นสารที่เกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวันทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคมที่ว่าด้วยงานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์และงานธุรกิจ ผู้วิจัยได้นำสารที่เกี่ยวข้องกับงานเกษตรดังนี้

งานเกษตร เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบด้วย การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตามกระบวนการผลิตและการจัดการผลผลิตมีการใช้เทคโนโลยี เพื่อการเพิ่มผลผลิตปลูกฝังความรับผิดชอบ ขยัน อดทน การอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

สารที่ 2 การอาชีพ เป็นสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการคุณค่า ประโยชน์ของการประกอบอาชีพสุจริต ตลอดจนการเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

สารที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี เป็นสารที่เกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ในการแก้ปัญหา และสนองความต้องการของมนุษย์อย่างสร้างสรรค์ โดยนำความรู้มาใช้กับกระบวนการทางเทคโนโลยีสร้างและใช้สิ่งของเครื่องใช้ วิธีการและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำรงชีวิต

สารที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นสารที่เกี่ยวกับกระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศ การติดต่อสื่อสาร การค้นหาความรู้ การสืบค้น การใช้ข้อมูลและสารสนเทศ การแก้ปัญหาหรือการสร้างงาน คุณค่าและผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศ

สารที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ เป็นสารที่เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและครอบครัว และการอาชีพ

3. มาตรฐานการเรียนรู้

สารที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการใช้พลังงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในการทำงานเพื่อการดำรงชีวิตและ

ครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์และงานธุรกิจ มีทักษะกระบวนการทำงานและการจัดการ การทำงานเป็นกลุ่ม

มาตรฐานที่ ง 1.2 การแสวงหาความรู้ สามารถแก้ปัญหาในการทำงาน รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่องาน

สาระที่ 2 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจ มีทักษะ มีประสบการณ์ในงานอาชีพสุจริต มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพและเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพสุจริต

สาระที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง 3.1 เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการเทคโนโลยี ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา จินตนาการและความคิดอย่างมีระบบในการออกแบบ สร้างสิ่งของเครื่องใช้ วิธีการเชิงกลยุทธ์ตามกระบวนการเทคโนโลยี สามารถตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ ต่อชีวิต สังคมสิ่งแวดล้อม โลกของงานและอาชีพ

สาระที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐาน ง 4.1 เข้าใจเห็นคุณค่าและการใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานและอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและมีคุณธรรม

สาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐาน ง 5.1 ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ปัญหา การสร้างงาน การสร้างอาชีพสุจริตอย่างมีความเข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และมีความคิดสร้างสรรค์

4. การวัดและประเมินผล

เพื่อที่จะทราบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนหรือไม่ เพียงใด จำเป็นต้องมีการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของผู้เรียน ในอดีตที่ผ่านมามีการวัดและประเมินผลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการใช้ข้อสอบซึ่งไม่สามารถสนองเจตนารมณ์การเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนคิดลงมือปฏิบัติด้วยกระบวนการหลากหลายเพื่อสร้างองค์ความรู้ ดังนั้น ผู้สอนต้องตระหนักว่าการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการเดียวกัน และจะต้องวางแผนไปพร้อม ๆ กัน (กรมวิชาการ. ม.ป.ป. : 144 – 147)

4.1 แนวทางการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จะบรรลุผลตามเป้าหมายของการเรียนการสอนที่วางไว้ได้ ควรมีแนวทางดังต่อไปนี้

4.1.1 ต้องวัดและประเมินผลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะและกระบวนการ เจตคติ จริยธรรม ค่านิยม รวมทั้งโอกาสในการเรียนของผู้เรียน

4.1.2 วิธีการวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนที่กำหนดไว้

4.1.3 ต้องเก็บข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินผลตามความเป็นจริงและต้องประเมินผลภายใต้ข้อมูลที่มีอยู่

4.1.4 ผลการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องนำไปสู่การแปลผลและข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

4.1.5 การวัดและประเมินผลจะต้องมีความเที่ยงตรงและเป็นธรรมทั้งในด้านของวิธีการวัด โอกาสของการประเมิน

4.2 วัตถุประสงค์ของการวัดและประเมินผล

4.2.1 เพื่อวินิจฉัยความรู้ความสามารถ ทักษะและกระบวนการ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของผู้เรียน และเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้พัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะได้เต็มศักยภาพ

4.2.2 เพื่อใช้เป็นข้อมูลป้อนกลับให้แก่ตัวผู้เรียนเองว่าบรรลุตามมาตรฐานการเรียนเพียงใด

4.2.3 เพื่อใช้ข้อมูลในการสรุปผลการเรียนและเปรียบเทียบถึงระดับพัฒนาการของการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อกระบวนการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผลที่สามารถสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างแท้จริงของผู้เรียนและครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน ตามที่กล่าวมาแล้วจึงต้องวัดและประเมินผลจากสภาพจริง (Authentic assessment)

4.3 การวัดและประเมินผลจากสภาพจริง

กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมีหลากหลาย เช่น กิจกรรมในชั้นเรียน กิจกรรมปฏิบัติ กิจกรรมสำรวจภาคสนาม กิจกรรมการสำรวจตรวจสอบ การทดลอง กิจกรรมศึกษาค้นคว้า กิจกรรมศึกษาปัญหาพิเศษหรือโครงการ ฯลฯ อย่างไรก็ตามในการทำกิจกรรมเหล่านี้ต้องคำนึงถึงว่าผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพแตกต่างกัน ผู้เรียนแต่ละคนจึงอาจทำงาน

ขึ้นเดียวกัน ได้เสร็จในเวลาที่แตกต่างกัน และผลงานที่ได้ก็อาจแตกต่างกันด้วย เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมเหล่านี้แล้วก็ต้องเก็บรวบรวมผลงาน เช่น รายงาน ชิ้นงาน บันทึกและรวมถึงทักษะปฏิบัติต่าง ๆ เจตคติ ความรักความซาบซึ้งกิจกรรมที่ผู้เรียนทำและผลงานเหล่านี้ต้องใช้วิธีประเมินที่มีความเหมาะสมและแตกต่างกัน เพื่อช่วยให้สามารถประเมินผลจากสภาพจริงจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีการประเมินหลาย ๆ ด้านหลากหลายวิธีในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงและต้องประเมินอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ข้อมูลที่มากพอที่จะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้

4.3.1 ลักษณะสำคัญของการวัดและประเมินผลจากสภาพจริง มีดังต่อไปนี้

- 1) การวัดและประเมินผลจากสภาพจริงมีลักษณะที่สำคัญ คือ ใช้วิธีการประเมินกระบวนการคิดที่ซับซ้อนความสามารถในการปฏิบัติงาน ศักยภาพของผู้เรียนในด้านของผู้ผลิตและกระบวนการที่ได้ผลผลิตมากกว่าที่จะประเมินว่าผู้เรียนสามารถจดจำอะไรได้บ้าง
- 2) เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียนเพื่อวินิจฉัยผู้เรียนว่าส่วนที่ควรส่งเสริมและส่วนที่ควรแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความสามารถความสนใจและความต้องการของแต่ละบุคคล
- 3) เป็นการประเมินที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมประเมินผลงานของทั้งตนเองและของเพื่อนร่วมห้อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตัวเอง เชื่อมมั่นในตนเองสามารถพัฒนาตนเองได้
- 4) ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนการสอนและการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนว่าสามารถตอบสนองความสามารถ ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคลหรือไม่
- 5) ประเมินความสามารถของผู้เรียนในการถ่ายโอนการเรียนรู้สู่ชีวิตจริงได้
- 6) ประเมินด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีที่หลากหลายในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องวิธีการและแหล่งข้อมูลที่ใช้

4.3.2 เพื่อให้การวัดและประเมินผลได้สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนผลการประเมินอาจได้มาจากแหล่งข้อมูลและวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) สังเกตการณ์แสดงออกเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม
- 2) ชิ้นงาน ผลงาน รายงานและกระบวนการ
- 3) การสัมภาษณ์
- 4) บันทึกของผู้เรียน

- 5) การประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างผู้เรียนและครู
- 6) การวัดและประเมินผลภาคปฏิบัติ (Practical assessment)
- 7) วัดและประเมินผลด้านความสามารถ (Performance assessment)
- 8) แฟ้มผลงาน (Portfolio)
- 9) การประเมินตนเอง
- 10) การประเมินโดยกลุ่มเพื่อน
- 11) การประเมินกลุ่ม
- 12) การประเมินโดยใช้แบบทดสอบทั้งแบบอัตนัยและแบบปรนัย

4.3.3 รายละเอียดของวิธีการวัดและประเมินผลที่สำคัญ ได้แก่

1) การสังเกต (Observation) การสังเกตทำให้สามารถเรียนรู้เรื่องราวของผู้เรียนแต่ละคนได้แต่การสังเกตที่ไม่ได้มีการเตรียมการในรายละเอียดต่าง ๆ หรือ ใช้วิธีการที่ไม่ดีก็ทำให้ขาดความเชื่อมั่นได้ การใช้วิธีการสังเกตโดยตรงทำให้ได้ข้อมูลที่และในการสังเกตจะต้องเลือกว่าจะสังเกตตามกรอบที่กำหนดไว้หรือไม่ต้องมีกรอบ

1.1) การสังเกตตามกรอบ จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้

1.1.1) กำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการวัด

1.1.2) เครื่องมือที่ใช้บันทึกข้อมูล การสังเกต อาจใช้ตั้งแต่

การบันทึกพฤติกรรมจนกระทั่งมาตราส่วนประมาณค่า

1.1.3) รายการสังเกตอาจจะแจ้งให้ผู้เรียนทราบหรือไม่ก็ได้แต่ผู้สังเกตต้องมีการวางแผนเป็นอย่างดี

1.1.4) ต้องเจาะผู้เรียนที่คิดไว้แล้วว่าจะสังเกตใคร

1.2) การสังเกตไม่มีกรอบ ควรจะมีลักษณะดังนี้

1.2.1) ไม่ต้องระบุจุดประสงค์ของการสังเกต

1.2.2) เพียงแต่ใช้ข้อมูลบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ในกระดาษเปล่า

1.2.3) อาจจะสังเกตผู้เรียนคนใดก็ได้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ในขณะที่สังเกตอาจจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้

2) การสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์เป็นวิธีที่ดีที่สุดทำให้รู้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนที่ท่านไม่ได้สังเกตด้วยตัวท่านเองนั้นเหตุการณ์เป็นอย่างไร การสัมภาษณ์สามารถใช้ได้อย่างกว้างขวาง เช่น อาจสัมภาษณ์ความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างที่อยู่ในสถานที่เดียวกัน

3) การวัดผลและประเมินผลด้านความสามารถ (Performance assessment) ความสามารถของผู้เรียนประเมินได้จากการแสดงออกโดยตรงจากการทำงาน เป็นสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งเป็นของจริงหรือใกล้เคียงกับสภาพจริงและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาหรือปฏิบัติงานได้จริง โดยประเมินจากกระบวนการทำงาน กระบวนการคิด โดยเฉพาะความคิดขั้นสูง และผลงานที่ได้

ลักษณะสำคัญของการประเมินความสามารถ คือ กำหนดวัตถุประสงค์ของงานวิธีการทำงาน ผลสำเร็จของงาน มีคำสั่งควบคุมสถานการณ์ในการปฏิบัติงานและมีเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน การประเมินความสามารถที่แสดงออกของผู้เรียนทำได้หลายแนวทางต่าง ๆ กันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สภาพการณ์และความสนใจของผู้เรียน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1) มอบหมายงานให้ทำงานที่มอบให้ทำต้องมีความหมายมีความสำคัญ มีความสัมพันธ์กับหลักสูตร เนื้อหาวิชาและชีวิตจริงของผู้เรียน ผู้เรียนต้องใช้ความรู้หลายด้าน ในการปฏิบัติงานที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทำงานและการใช้ความคิดลึกซึ้ง

ตัวอย่างงานที่มอบหมายให้ทำ เช่น

3.1.1) บทความในเรื่องที่กำลังเป็นประเด็นที่น่าสนใจและมีความสำคัญอยู่ในขณะนั้น เช่น พายุฝนดาวตก น้ำจะท่วมประเทศไทยจริงหรือ การโคลนนิ่งสิ่งมีชีวิต

3.1.2) รายงานสิ่งที่คุณเรียนสนใจโดยเฉพาะ เช่น การศึกษาวงชีวิตของแมลงวันทอง การสำรวจความหลากหลายของพืชในบริเวณโรงเรียน

3.1.3) สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากการทำกิจกรรมที่สนใจ เช่น การสร้างระบบนิเวศน์จำลอง ในระบบปิด อุปกรณ์ไฟฟ้าใช้ควบคุมการปิดเปิดน้ำ ชุดอุปกรณ์ตรวจสอบคุณภาพดิน เครื่องร่อนที่สามารถร่อนได้ไกลและอยู่ในอากาศได้นาน

3.2) การกำหนดชิ้นงานหรืออุปกรณ์หรือสิ่งประดิษฐ์ให้ผู้เรียนวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการทำงานและเสนอแนวทางเพื่อพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น เช่น กิจกรรมศึกษาการเกิดกระแสอากาศของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ให้นักเรียนทดลองใช้อุปกรณ์การเกิดกระแสอากาศ บันทึกผลการทดลองพร้อมกับอภิปรายเพื่อตอบปัญหาต่อไปนี้

3.2.1) ถ้านักเรียนจุดเทียนไขจะเกิดอะไรขึ้น

3.2.2) ถ้านักเรียนดับเทียนไขจะเกิดอะไรขึ้น

3.2.3) อุปกรณ์นี้ทำงานได้อย่างไร เพราะเหตุใด

3.2.4) ถ้านักเรียนปรับปรุงอุปกรณ์นี้ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น จะปรับปรุงอะไรบ้าง อย่างไร เพราะเหตุใด

3.2.5) ถ้าต้องปรับปรุงอุปกรณ์ให้ดีขึ้นจะมีวิธีการทำและตรวจสอบ
ได้อย่างไร

3.2.6) ถ้าจะนำอุปกรณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปใช้ประโยชน์จะใช้ทำประโยชน์
อะไรได้บ้างจงอธิบาย

3.3) กำหนดตัวอย่างชิ้นงานแล้วให้ผู้เรียนศึกษาชิ้นงานนั้นและสร้างชิ้นงาน
ที่มีลักษณะของการทำงานได้เหมือนหรือดีกว่าเดิม เช่น การประดิษฐ์เครื่องร่อน การทำสไลด์
ถาวรศึกษาเนื้อเยื่อพืช การทำกระดาษจากพืชในห้องถัก ฯลฯ

3.4) สร้างสถานการณ์จำลองที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน โดยกำหนด
สถานการณ์แล้วให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา

3.4.1 ตัวอย่างสถานการณ์ที่ 1

“มีลำไยที่เก็บมาจากสวน 4 แห่งต้องการตรวจสอบว่า ลำไยจาก
สวนใดมีความหวานมากที่สุด” โดยใช้หลักการออสโมซิส หรือใช้วิธีการอื่น
ให้ผู้เรียน

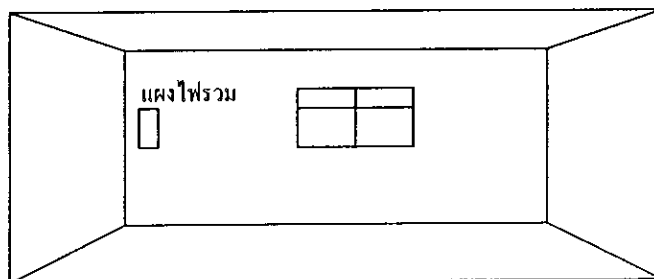
- 1) บอกขั้นตอนของวิธีการตรวจสอบของแต่ละวิธี
- 2) ระบุวิธีการเก็บข้อมูลของแต่ละวิธี
- 3) เลือกใช้วิธีทดลองจากที่กำหนดไว้ใน (1) หรือ (2) พร้อมให้

เหตุผลที่เลือก

- 4) ดำเนินการตรวจสอบโดยวิธีการออสโมซิสและวิธีที่เลือกในข้อ 3
- 5) เปรียบเทียบผลการทดลองและลงข้อสรุปว่าวิธีใดได้ผลดีกว่ากัน

3.4.2 ตัวอย่างสถานการณ์ที่ 2

ถ้านักเรียนมีเครื่องใช้ไฟฟ้า ประกอบด้วยไฟ 3 หลอด พัดลมติดเพดาน
ให้นักเรียนออกแบบผนังวงจรที่ติดกับอุปกรณ์ พร้อมกับให้เหตุผลประกอบ ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 ตัวอย่างการออกแบบผนังวงจรที่ติดกับอุปกรณ์

3.4.3 ตัวอย่างสถานการณ์ที่ 3

โรงงานแห่งหนึ่งต้องการทดสอบวัสดุที่มีผู้นำมาเสนอขาย จำนวน 3 ชนิด ว่าชนิดใดเหมาะสมที่สุด จึงให้พนักงานทดสอบแล้วมารายงานให้ทราบ

- 1) นักเรียนคิดว่าปัญหาคืออะไร
- 2) ถ้านักเรียนต้องตรวจสอบจะต้องวางแผนการตรวจสอบและลงมือปฏิบัติ

อย่างไร

- 3) การรายงานผลการทดสอบจะมีเนื้อหาสาระอะไรบ้าง

4) ประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงานเป็นการเก็บรวบรวมและสร้างเอกสารหลักฐาน เกี่ยวกับผลงานของผู้เรียนที่บ่งบอกถึงความสำเร็จเชิงสมรรถนะเฉพาะด้านที่ได้มีการคัดสรรมาแล้ว

แฟ้มสะสมผลงานจะแสดงให้เห็นความสามารถ จุดเด่น จุดด้อย ความสำเร็จ และการพัฒนาของผู้เรียน เป็นสิ่งที่บ่งบอกให้ทราบว่าผู้เรียนอยู่ตรงไหน ขึ้นไหนและกำลังเดินทางไปทางไหน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกด้วยตนเอง รู้จักและเข้าใจ หลักเกณฑ์ของผลงานที่ดีเป็นอย่างไร

- 4.1) ลักษณะงานที่ให้ผู้เรียนทำ ได้แก่

- 4.1.1) ผู้เรียนมีอิสระที่จะเลือกทำผลิตผลตามความถนัดและความสามารถ
- 4.1.2) ผู้เรียนต้องใช้ความสามารถหลากหลาย
- 4.1.3) ผู้เรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์และทำงานด้วยตนเอง
- 4.1.4) ผู้เรียนมีความยืดหยุ่นในการใช้เวลาเพื่อปรับปรุงผลิตผล
- 4.1.5) ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการทำงานและเปิดโอกาสให้พัฒนา

ทักษะการทำงานเป็นทีม

- 4.2) หลักการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน ได้แก่

- 4.2.1) เป็นการรวบรวมสิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่โดยเก็บรวบรวมเป็นระยะ
- 4.2.2) เป็นการรวบรวมผลงานที่แสดงให้เห็นพัฒนาการระดับต่าง ๆ

ในเชิงคุณภาพไม่ใช่ปริมาณ

- 4.2.3) เป็นแนวทางและเป็นสิ่งที่ควบคู่กับการจัดการเรียนรู้
- 4.2.4) เป็นการรวบรวมผลงานที่แสดงลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคน
- 4.2.5) มุ่งเน้นในสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้
- 4.2.6) ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็นและประเมินผลร่วมกัน

4.2.7) เป็นการรวบรวมเอกสารอย่างหลากหลายทั้งที่เป็นตัวอย่างให้เห็นกระบวนการและตัวอย่างที่เป็นผลผลิต

4.3) สิ่งที่รวบรวม ได้แก่

4.3.1) ตัวอย่างผลงานที่แสดงให้เห็นกระบวนการพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งเน้นกิจกรรมและกระบวนการที่ผู้เรียนใช้

4.3.2) ตัวอย่างผลงานผู้เรียนที่เป็นผลผลิตที่ทำเสร็จแล้วเช่น โครงการ ซึ่งแสดงให้เห็นจุดเด่นของผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

4.3.3) ผลการสังเกตของผู้สอน

4.3.4) ข้อมูลที่รวบรวมโดยการใช้การวัดผลและการประเมินผล

4.3.5) ข้อเสนอแนะของผู้ปกครอง

4.4) ขั้นตอนการประเมินโดยใช้แฟ้มผลงาน ได้แก่

4.4.1) วางแผนการจัดทำแฟ้มผลงาน มีดังนี้

1. การเตรียมตัวสอน ศึกษาหลักสูตรแผนการจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล ฯลฯ
2. การเตรียมตัวผู้เรียน แจกผลการเรียนรู้กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ การวัดผลประเมินผล ฯลฯ

4.4.2) การเก็บรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐาน โดยการวางแผนร่วมกับผู้เรียน ให้อภิปรายในประเด็นต่อไปนี้ เก็บอย่างไร เก็บไว้ที่ใด

4.4.3) คัดเลือกผลงาน คัดเลือกอย่างไรต้องครอบคลุมอะไรบ้าง ใครเป็นคนคัดเลือก (ผู้เรียนทบทวน คัดเลือก ตรีศตรงและทบทวน) ลักษณะชิ้นงานที่ผู้เรียนควรเก็บดีที่สุด ชอบมีคุณค่า ทำยาก มีความหมาย เป็นที่ระลึก

4.4.4) การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกต่อผลงานของผู้เรียนขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนาอารมณ์ และความรู้สึกของผู้เรียน อันจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจโดยการให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกต่องานที่ผู้เรียนทำ

4.4.5) การประเมินผลงานของตน เมื่อผู้เรียนจัดทำแฟ้มผลงานเสร็จสิ้นแล้วประสบการณ์การเรียนรู้อันมีค่าจากผลงานเหล่านี้ คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินผลงานของตนเองโดยอาจจะให้ตอบคำถามเหล่านี้ “สิ่งที่จุดประกายให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการผลิตผลงานในแฟ้มนี้ คิดว่าชิ้นงานชิ้นใดทำได้เป็นพิเศษ และคิดว่างานชิ้นใดที่อยากจะพัฒนาให้ดีขึ้นอีก ” ในการประเมินผลงานนั้น ต้องฝึกให้นักเรียนวิเคราะห์ทั้งจุดเด่นและจุดบกพร่องของงานก่อนการตัดสิน

4.4.6) ประเมินแฟ้มงานโดยกลุ่ม ควรกำหนดวันใดวันหนึ่งให้เป็นวันประเมินงานทุกกลุ่มร่วมกันให้แต่ละคนเขียนข้อวิจารณ์ วิธีนี้ผู้เรียนจะได้รับข้อมูลย้อนกลับซึ่งช่วยส่งเสริมแรงจูงใจได้รับข้อเสนอแนะ เพื่อให้เห็นแง่มุมหลากหลายสามารถนำไปพัฒนาแฟ้มของตนได้ดียิ่งขึ้น

4.4.7 การประเมินผลงานโดยผู้สอน ในการประเมินผลงานของผู้เรียน นอกจากจะพิจารณากระบวนการทำงานคุณภาพของงานแล้ว จะต้องพิจารณานิสัยการทำงาน ทักษะการเรียนรู้ ทักษะทางสังคม โดยจัดทำมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ประกอบการประเมิน

4.4.8 การจัดนิทรรศการผลงานของผู้เรียน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงผลงานได้อภิปรายผลงานของตนเองให้บุคคลต่าง ๆ ได้รับทราบว่ามีแนวคิดอย่างไร และมีความคาดหวังอะไรในผลงาน พร้อมทั้งได้มีโอกาสรับทราบวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลอื่น ๆ

หมายเหตุ การประเมินโดยแฟ้มสะสมงาน ผู้เรียนจะต้องทำแฟ้มสะสมงานที่แสดงถึงพัฒนาการด้านความรู้ ความคิด ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยม จำนวน 1 แฟ้ม

5) การประเมินโดยกลุ่มเพื่อน (Peer assessment) เป็นการตัดสินใจโดยให้กลุ่มเพื่อนทำงานร่วมด้วยเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา เช่น

5.1) ความคิดสร้างสรรค์

5.2) การช่วยเหลือกลุ่ม

5.3) ความสามารถในการที่จะทำงานให้เสร็จตามกำหนดเวลา

เกณฑ์อื่น ๆ ได้แก่การค้นคว้า การรวบรวมข้อมูล การเขียนรายงาน การนำเสนอสิ่งที่ค้นพบ

6) การประเมินกลุ่ม (Group assessment) ความสามารถที่จะทำงานในฐานะสมาชิกผู้มีประสิทธิภาพของกลุ่มถือเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทุกกลุ่มวิชาจะต้องเน้นย้ำการทำงานเป็นกลุ่มมีการจัดความพร้อมอย่างมีคุณภาพ และมีการประเมินผลที่ละเอียดรอบคอบ การทำงานกลุ่มของผู้เรียนมีคุณภาพสูงสุด รวมทั้งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินเมื่อมีการปฏิบัติการ ดังนี้

6.1) จัดบรรยากาศให้เหมาะสม ช่วยให้ผู้เรียนรับทราบและเข้าใจว่าการทำงานกลุ่มจะให้ผลดีแก่ผู้เรียนอย่างไร ผลงานกลุ่มจะประเมินด้วยวิธีใด

6.2) แจ้งให้ผู้เรียนทราบว่างานของกลุ่มจะประเมินผลเมื่อใดการแจ้งล่วงหน้าจะทำให้ผู้เรียนไม่ได้รับความกดดัน ต้องคอยวิตกกังวลว่าเมื่อใดผู้สอนจึงจะประเมินผล

6.3) คะแนนที่กำหนดให้ไม่ควรมากเกินไป เพราะหลักการต้องการจะพัฒนาการทำงานร่วมกัน

6.4) แจกเกณฑ์การประเมินผลให้ผู้เรียนทราบ และบอกเกณฑ์บางส่วนให้พร้อมทั้งให้ผู้เรียนเพิ่มเติมเกณฑ์ของตนเองได้ จึงคอยตัดสินใจว่าแต่ละเกณฑ์จะให้คะแนนอย่างไร

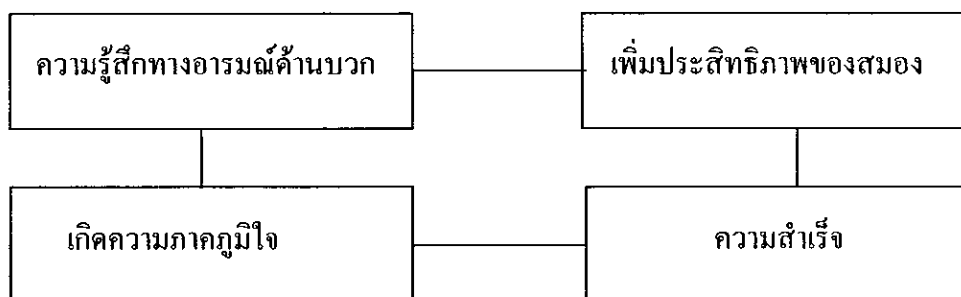
6.5) จัดเวลาให้ผู้เรียนได้มีการสำรวจว่าคําค่าแก่การเรียนรู้หรือไม่เป็นการให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ผลสำเร็จของตนเอง มีเวลาแยกแยะว่ายังมีจุดใดที่น่าจะทำได้ดียิ่งขึ้นอีก

6.6) ผู้สอนต้องมั่นใจ และกระจ่างชัดเจนว่าสิ่งที่จะประเมินผลคือ ผลผลิตจากงานของกลุ่ม หรือประเมินผลกระบวนการทำงาน กระบวนการและผลผลิตเป็นคนละเรื่องกัน และจำเป็นต้องมีแนวทางการประเมินที่แตกต่างกัน ในการทำกิจกรรมกลุ่มบางกิจกรรมใช้การประเมินผลผลิตแต่บางกิจกรรมอาจใช้เพื่อการประเมินผล กระบวนการปฏิบัติเท่านั้น

6.7) ต้องระวังอันตรายจากการประเมินงานกลุ่มเป็นรายบุคคล เพราะจะนำไปสู่ความรู้สึกเจ็บช้ำน้ำใจ และการโต้แย้งรุนแรงได้ ต้องมีการแจ้งเกณฑ์ให้ทราบล่วงหน้า มีการอภิปราย มีข้อตกลงตั้งแต่แรก เริ่มลงมือปฏิบัติกิจกรรม การประเมินผลบุคคลควรจะทำต่อเมื่อผู้เรียนทั้งกลุ่มได้รับการพัฒนาความมั่นใจ และความเชื่อถือ

6.8) พิจารณาวิธีการจัดกลุ่มจะให้ผู้เรียนเลือกเข้ากลุ่มเองหรือไม่ (มีแนวโน้มที่จะเลือกเข้ากลุ่มเก่ง) หรือจะใช้การสุ่มจัดผู้เรียนเข้ากลุ่ม เพื่อลดความสามารถในกลุ่ม (วิธีนี้จะได้ผลดีสำหรับงานที่จะใช้เกณฑ์ย่อย ๆ ซึ่งอาจมีการหมุนเวียนสมาชิกกลุ่ม) หรือผู้สอนต้องการจัดผู้เรียนให้สมดุลทุกกลุ่ม เพื่อลดประสบการณ์ความรู้ความสามารถ และทักษะของผู้เรียน วิธีการนี้มีประโยชน์เพื่อจัดการเรียนรู้แบบร่วมมืออย่างมีคุณภาพแต่ต้องการทักษะการประสานงานที่สูงมากในการจัดการ

7) การประเมินตนเอง (Self assessment) ในการเสนอผลงานผู้สอนควรฝึกให้ผู้เรียนมีการประเมินตนเอง ทั้งด้านความคิดและด้านความรู้สึก โดยให้ผู้เรียนได้พูดถึงงานที่ตน มีขั้นตอนกระบวนการทำอย่างไร มีจุดบกพร่อง จุดดีตรงไหน ผู้เรียนได้ความรู้อะไรบ้าง และผู้เรียนมีความรู้สึกอย่างไรต่องานที่ทำขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้เพื่อน ๆ ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์งานของผู้เรียนอื่นจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจ ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 การประเมินตนเอง

8) การเขียนรายงาน (Self-report) เป็นการให้ผู้เรียนเขียนรายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเอง เหมือนการสัมภาษณ์เพียงแต่ไม่มีคนคอยตั้งคำถามเท่านั้นเอง

จากวิธีการประเมินดังกล่าว สามารถนำมาจัดแสดงวิธีการและเครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้ในด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ และด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมได้

4.4 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและผู้สอนใช้เสริมความรู้ ผู้เรียนผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อและแหล่งความรู้ ทั้งนี้สื่อสิ่งพิมพ์ที่เลือกนำมาใช้ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอและควรให้มีอย่างเพียงพอ และ ควรให้ผู้เรียนสามารถขอยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของสถานศึกษา ผู้เรียนสามารถขอยืมได้จากศูนย์สื่อหรือห้องสมุดของสถานศึกษา

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีคุณภาพ และหลากหลายทั้งสื่อของจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างกว้างขวาง มีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิดชวนติดตาม เข้าใจได้ง่าย

และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้และ พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควรดำเนินการและมีแนวโน้มในการพัฒนาสื่อ ดังนี้

4.4.1 จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ เป็นสื่อการเรียนรู้

4.4.2 ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ

กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

4.4.3 จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียนและ สำหรับเสริมความรู้ของผู้สอนในกรณี que ผู้เรียนมีความพร้อมอาจจะแนะนำให้ค้นคว้าทาง อินเทอร์เน็ตและถ้าเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องพัฒนาขึ้นมาใช้เอง ควรขอความร่วมมือกับผู้สอน ฝ่ายอื่น ๆ ให้ช่วยพัฒนาอุปกรณ์ หรืออาจให้ผู้เรียนมีส่วนช่วยกันสร้างอุปกรณ์ด้วย ทั้งนี้ควร เลือกใช้วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ราคาไม่แพงและเกิดคุณค่าต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง

4.4.4 ศึกษาวิธีการเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้และความแตกต่าง ระหว่างบุคคลของผู้เรียน

4.4.5 ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่ จัดทำขึ้นเองและที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงหรือแลกเปลี่ยนใช้สื่อ ประเภทอื่นแทน

4.4.6 จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนา สื่อการเรียนรู้

4.4.7 จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชนและสังคมอื่น ๆ

4.4.8 จัดให้มีการกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

4.5 แหล่งการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้กลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยี ผู้เรียนผู้สอนสามารถ ศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ดังนี้

ตลอดจน การปรับปรุง ครูและเพื่อนช่วยให้ตนเองควรปรับปรุงสิ่งใด เพื่อให้ผลจากการปฏิบัติงานดีขึ้นและให้นักเรียนกำหนดเวลาที่ต้องใช้ในการปรับปรุงงานของตนเอง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

คั้งนี้ มีนักการศึกษาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

คั้งนี้ ยูพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537 : 69) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

1. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการวิชาหรือเนื้อหาสาระที่จัดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ

2. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้กับผู้เรียนท้องถิ่นหนึ่งท้องถิ่นใดโดยเฉพาะ

3. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง แผนหรือ โครงการที่จัดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นหนึ่ง ท้องถิ่นใดโดยเฉพาะ

4. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง จุดมุ่งหมายปลายทางที่เป็นลักษณะที่จะเกิดกับผู้เรียนในท้องถิ่นหนึ่งท้องถิ่นใด โดยเฉพาะ

กรมวิชาการ (2539 ก : 2) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่กระทรวงศึกษาธิการเปิดโอกาสท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องและความต้องการของท้องถิ่น ตามข้อกำหนดในโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น เรียนรู้สภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ในท้องถิ่น ตลอดจนแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตของตนเอง ครอบครัว และสังคมได้ ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมไว้ และถ่ายทอดกันมาในแต่ละยุคแต่ละสมัย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 28 - 29) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรระดับชาติมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อการปรับปรุงเนื้อหาสาระบางอย่างให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น หรือการนำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น สาระการเรียนรู้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ไม่ใช่การเรียนแบบรู้ไว้ใช้ว่า แต่เป็นการเรียนรู้ที่นำไปใช้ได้จริงในชีวิต

สมิตร คุณานุกร (2537 : 97) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการปรับปรุงหลักสูตรระดับชาติ คำว่า ขยาย หมายถึง การนำเอาจุดหมายและเนื้อหาขยายความ คือ

ขยายจากนามธรรมไปหารูปธรรม ขยายเพื่อให้มีรายละเอียดเพิ่มขึ้นที่ครูจะนำไปสอนได้ ส่วนการปรับ คือ การนำเอาจุดหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา

พิสมัย ถิระแก้ว (ม.ม.ป. : 107) กล่าวว่าไว้ว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดเนื้อหาสาระ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดทำขึ้นให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิต เศรษฐกิจ อาชีพ และสังคมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสามารถนำประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิต อาชีพ และสังคมให้ดียิ่งขึ้น ท้องถิ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรแม่บท

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 107) กล่าวว่าไว้ว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษา หรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียน ตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

จากแนวคิดของนักการศึกษาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำเอารายละเอียดในหลักสูตรแม่บทมาปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นด้วยวิธีการ และลักษณะที่ระเบียบของหน่วยงานทางการศึกษากำหนดไว้

2. เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สังัด อุทรานันท์ (2532 : 311) กล่าวว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตรมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้น มีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใด โดยเฉพาะก็ย่อมจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วยในทางปฏิบัติ ถ้าหากหลักสูตร ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางมากนัก ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

นิคม ชมภูหลง (2540 : 1) กล่าวว่า สาเหตุที่ต้องมีหลักสูตรท้องถิ่น เพราะการจัดการศึกษาที่ผ่านมา นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพสังคม เศรษฐกิจของท้องถิ่นน้อยแต่ต้องไปเรียนเรื่องไกลตัว ทำให้นักเรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต เข้าใจและมีความรู้สึกที่ติดต่อสังคม

และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง ทั้งไม่สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับ สภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียนและท้องถิ่น

3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การปรับหลักสูตรท้องถิ่นให้เข้ากับสภาพสังคมของท้องถิ่น หรือการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเสริมหลักสูตรกลางอาจดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอหรือระดับโรงเรียนก็ได้ สำหรับกระบวนการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในระดับใด หากจะให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอนอาจมีระบบดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2540 : 7) ให้คำอธิบายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะต้องมีการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ คือ ศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา ศึกษาความต้องการของท้องถิ่น ศึกษาสิ่งที่จะมีผลกระทบต่อจัดการศึกษา ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน สร้างภาพของงานตลอดแนว นำข้อมูลที่ใช้ซึ่งเป็นผลสรุป นำมาวิเคราะห์ อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ กำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนา แล้วจึงลงมือพัฒนาหลักสูตร และการดำเนินงานในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นจะต้องจัดตั้งคณะทำงาน กล่าวคือ

สุมิตร คุณานุกร (2537 : 192) กระบวนการและวิธีการการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะต้องดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการ โดยรวบรวมบุคคลที่มีความรู้ และประสบการณ์หลายๆ ด้านตลอดทั้งครูผู้สอนเป็นคณะกรรมการ จัดตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาและวิจัยเพื่อหาข้อมูล กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นในด้านโครงสร้าง เวลาประชุมเพื่อดำเนินการ

3.1 กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 8 ขั้นตอน ได้แก่ (สังัด อุทรานันท์. 2532 : 314 – 316)

3.1.1 จัดตั้งคณะทำงานควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน

3.1.2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจใช้วิธีการวิจัย สัมภาษณ์ ประชุม และสัมมนาหรือวิธีการอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์ทำให้ทราบข้อมูลที่แท้จริง

3.1.3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นว่าควรจะให้บรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง

3.1.4 พิจารณาความเหมาะสมหลักสูตรกลางกับสภาพท้องถิ่น ดำเนินการเลือกเนื้อหาที่มีอยู่ในหลักสูตรที่เห็นว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น และถ้าหากเนื้อหาไม่ครอบคลุมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ก็ดำเนินการสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่

3.1.5 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลางหรือจะสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่

3.1.6 ดำเนินการใช้หลักสูตร สิ่งที่สำคัญมากในขั้นนี้ คือ การนิเทศและติดตาม

3.1.7 การประเมินผลการใช้หลักสูตรจะทำให้ทราบว่า หลักสูตรที่จัดทำขึ้นมา มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

3.1.8 ทำการปรับปรุงแก้ไข

3.2 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรจะมีคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรประกอบไปด้วย ขั้นตอนต่าง ๆ 6 ขั้นตอน ซึ่งทุกขั้นตอนจะมีความสัมพันธ์และเท่าเทียมกัน จะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ ดังนี้ (กาญจนา คุณารักษ์. 2535 : 308 – 309) กล่าวไว้ว่า

3.2.1 ศึกษาและวิเคราะห์สภาพสังคม และหลักสูตรเดิม

3.2.2 การกำหนดความมุ่งหมาย

3.2.3 กำหนดโครงสร้างและเนื้อหา

3.2.4 นำไปทดลองใช้

3.2.5 ประเมินผล

3.2.6 ปรับปรุงแก้ไข

3.3 กระบวนการสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539 : 124 – 135)

3.3.1 การจัดตั้งคณะทำงานศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

3.3.2 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรระดับท้องถิ่น

3.3.3 การกำหนดเนื้อหา

3.3.4 การกำหนดกิจกรรม

3.3.5 กำหนดคาบเวลาเรียน

3.3.6 การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล

3.3.7 การจัดทำเอกสารหลักสูตร

3.3.8 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร

3.3.9 การเสนอข้ออนุมัติการใช้หลักสูตร

3.3.10 การนำหลักสูตรไปใช้

3.3.11 การประเมินผลหลักสูตร

3.4 การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานของความคิดที่มีลำดับ ดังนี้ (Taba. 1962 : 12)

3.4.1 การวินิจฉัย ความต้องการ(Diagnosis of need) สํารวจความต้องการ และความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม

3.4.2 กำหนดจุดประสงค์ (Formulation of objective) กำหนดจุดประสงค์ที่ชัดเจน และเข้าใจตรงกัน ตามสังคมต้องการ

3.4.3 การเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of content) เลือกเนื้อหาสาระที่ต้องนำมาสอนให้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม

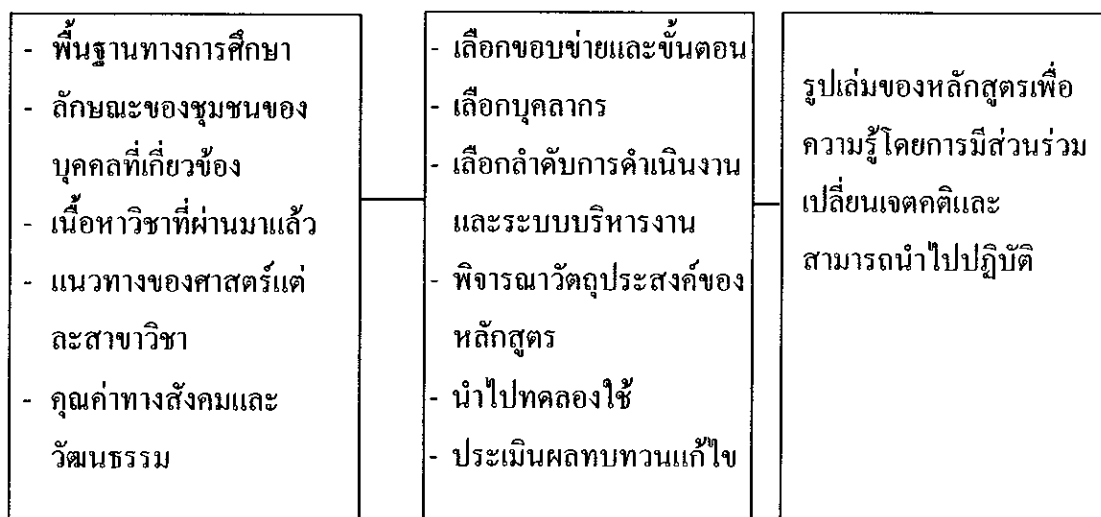
3.4.4 จัดเนื้อหาสาระ(organization of content) จัดระเบียบ จัดลำดับแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่คัดเลือกไว้ในขั้นที่ 3

3.4.5 เลือกประสบการณ์เรียนรู้ (Selection of learning experiences) คัดเลือกประสบการณ์เรียนรู้ ซึ่งจะนำมาเสริมเนื้อหาสาระให้สมบูรณ์

3.4.6 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of learning experiences) จัดระเบียบ จัดลำดับ แก้ไขปรับปรุงประสบการณ์ต่าง ๆ

3.4.7 การตัดสินใจว่า มีเนื้อหาสาระประสบการณ์อะไรที่จะต้องประเมินผลว่าได้มีการเรียนรู้ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินผลอย่างไร มีอะไรที่จะช่วยในการประเมินผลได้บ้าง (Determination of what to evaluate and the ways and means of doing it)

โบแชมปี (Beauchamp. 1984 : 140) ได้เสนอรูปแบบของระบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโบแซมปี

3.5 ลักษณะการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมี 5 ลักษณะ ดังนี้
(กรมวิชาการ. 2543 : 26 – 29)

3.5.1 การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมก่อนการลงมือพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นภายหลังจากที่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์เป้าหมาย และแนวทางพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ของโรงเรียนแล้ว ต้องวิเคราะห์ภาระงานสอนโดยการศึกษาจากคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่กำหนด เพื่อจะทำให้ทราบว่าในแต่ละเนื้อหาหรือรายวิชาควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้อย่างไร คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือ

ส่วนที่ 1 กิจกรรม ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องจัดให้แก่ผู้เรียน สังกัดได้จากคำว่า ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สืบค้น ฝึกปฏิบัติ วิเคราะห์ อธิบาย ฯลฯ

ส่วนที่ 2 เนื้อหา ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของเนื้อหาที่จะนำมาให้ผู้เรียนเรียนรู้หรือฝึกเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์

ส่วนที่ 3 จุดประสงค์ ได้แก่ ส่วนที่ระบุพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ได้ระบุไปแล้วในส่วนที่ 1 และ 2 พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นนี้ จะต้องประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ

ผลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ คำอธิบาย หรือคำอธิบายรายวิชานี้จะช่วยให้ผู้สอนมองเห็นภาพงานสอนของเนื้อหาหรือรายวิชาดังกล่าวได้ชัดเจนขึ้นว่า จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีใด มีขอบข่ายเนื้อหาที่จะต้องเรียนรู้หรือฝึกทักษะอะไรบ้าง และประการสุดท้าย ต้องการให้ผู้เรียนมีหรือเกิดพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ รวมทั้งการจัดการอะไรบ้าง

การพัฒนาหลักสูตรที่เป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนนี้ สามารถทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- 1) ศึกษาผลที่ได้จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข
- 2) ศึกษาคำอธิบายรายวิชาจากหลักสูตร
- 3) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้น

กระบวนการและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยท้องถิ่นต้องพิจารณาต่อไปว่า กิจกรรมที่หลักสูตรกำหนดให้ นั้นจะจัดโดยวิธีใดที่จะทำให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เช่น กิจกรรมศึกษาโดยท้องถิ่นสามารถจัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ ได้หลายวิธี ดังนี้

- 3.1) ฟังคำอธิบายจากครู
- 3.2) ค้นคว้าจากห้องสมุดโรงเรียน
- 3.3) ค้นคว้าจากแหล่งวิทยาคารอื่น ๆ
- 3.4) เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นมาบรรยาย
- 3.5) ออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น
- 3.6) ออกไปสำรวจสภาพจริงในพื้นที่
- 3.7) สังเกตสิ่งแวดล้อมรอบข้าง
- 3.8) ออกไปทัศนศึกษา
- 3.9) รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ
- 3.10) นำหรือพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้
- 3.11) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เช่น ความสัมพันธ์ด้านความเหมือนและ

แตกต่าง สิ่งที่เป็นเหตุเป็นผล ฯลฯ จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการศึกษานั้น ท้องถิ่นสามารถจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการ ศึกษาตามที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการต่างๆ หลายวิธี และวิธีที่จะมีขั้นตอนการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะท้องถิ่นจะต้องตัดสินใจเลือกหรือปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นลักษณะใดก็ตาม กิจกรรมที่จัดนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติ และได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองให้มากที่สุด ต้องจัดให้สอดคล้องกับ

แนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ของโรงเรียนที่สำคัญต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ในกรณีที่ท้องถิ่นต้องการให้มีการปฏิบัติกิจกรรมกรณีพิเศษนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียน ท้องถิ่นสามารถจัดในรูปแบบกิจกรรมเสริมในลักษณะของชุมชนอีกก็ได้ ทั้งนี้เพื่อจะให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษา และทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

3.5.2 การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการปรับรายละเอียดของเนื้อหา มีวิธีการเช่นเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริมกล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นวิเคราะห์แล้วพบว่า แนวการปฏิบัติในการพัฒนาเพื่อจะให้บรรลุถึงเป้าหมาย ซึ่งบรรจุไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาในหลักสูตรแล้ว นอกจากจะปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแล้ว ในการพิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะนำมาเรียนรู้หรือฝึกทักษะ เพื่อให้เกิดความรู้หรือทักษะตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ท้องถิ่นสามารถจะพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพได้ โดยการนำเอาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนมาให้ผู้เรียนศึกษาหรือฝึกทักษะ ทั้งนี้เพราะว่าในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษานับปรับปรุงจะระบุเนื้อหาที่ให้เรียนไว้กว้างๆ โดยกำหนดเป็นขอบข่ายหรือหัวข้อต่างๆ ไว้ เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นได้ด้วยการเพิ่มหรือปรับได้ตามความเหมาะสม

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- 1) ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท
- 2) กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่ม หรือปรับสำหรับนำมาให้เรียนรู้หรือฝึกทักษะโดยให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์
- 3) นำเอารายละเอียดที่ได้ตามข้อ 2 ไปปรับเข้าโครงสร้างของข่ายเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ต่อไป
- 4) พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สือให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรับนั้น

การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ทันที ถ้าผลการวิเคราะห์พบว่า เป้าหมายของการพัฒนามีปรากฏในจุดประสงค์การเรียนรู้

ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาแล้ว ท้องถิ่นสามารถจะปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องและเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่เลือกนั้น

การพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการดำเนินงานต่อจากที่ท้องถิ่น ได้วิเคราะห์เนื้อหา และคำอธิบายรายวิชามาแล้วในการพัฒนาลักษณะที่ 1 กล่าวคือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยลักษณะนี้ท้องถิ่นต้องนำเอาผลการวิเคราะห์ในส่วนที่เป็นเนื้อหาวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า จากหัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้ในแต่ละหัวข้อนั้นควรมีการเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาอะไรอีกบ้าง ที่จะให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนทั้งที่ โดยพิจารณาตามความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพต้องการของท้องถิ่น และคาบเวลาที่มีอยู่

การพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ท้องถิ่นสามารถพิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ โดยต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนไปและต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของเวลาและผู้เรียน ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรโดยวิธีนี้ ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้เอง โดยรายละเอียดที่พัฒนาจะปรากฏในแผนการจัดการเรียนรู้

3.5.3 การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ต่อเนื่องมาจากการพัฒนาหลักสูตรตามลักษณะที่ 1, 2 มาแล้ว กล่าวคือเมื่อท้องถิ่นปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และปรับรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการแล้ว สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่โดยทั่วไปก็อาจไม่สอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหาที่พัฒนาไปจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับปรุงและเลือกใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกัน สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถจะพัฒนาเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย

- 1) หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอน รายวิชาใดรายวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้นๆ อาจจะมีลักษณะเป็นเล่มหรือเป็นชุดก็ได้
- 2) แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อที่จะใช้สำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียนมากยิ่งขึ้น
- 3) หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภท

3.1) หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน

3.2) หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตรซึ่งมีความเหมาะสมกับวัยและความสามารถในการอ่านของนักเรียน สำหรับให้ศึกษาหาความรู้ด้วยตัวเอง

3.3) หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้าอ้างอิงเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

3.4) หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติ และมีสาระประโยชน์ มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

4) คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

5) คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารและหนังสือสำหรับครู และนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีสื่ออื่นที่ท้องถิ่นสามารถนำมาประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

3.5.4 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์หลักสูตร โดยการวิเคราะห์จุดประสงค์คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรว่า รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไรมีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อที่จะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 สืบหาสื่อเอกสารหรือหนังสือเป็นการสำรวจรวบรวมสื่อเอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ หรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่างๆ เช่นร้านจำหน่าย หนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือ เป็นการวิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ตามขั้นตอนที่ 2 เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

- 1) การสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร
 - 1.1) มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา
 - 1.2) ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ
 - 1.3) ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติและค่านิยม
 - 1.4) ส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
- 2) ความเหมาะสมของเนื้อหา
 - 2.1) ถูกต้องตามหลักวิชา
 - 2.2) ไม่ล้าสมัย
 - 2.3) เหมาะสมกับเวลาเรียน
 - 2.4) ยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น
- 3) ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา
 - 3.1) เรียงลำดับเนื้อหาดีไม่สับสน
 - 3.2) อธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย
 - 3.3) ใช้ตัวอย่างประกอบช่วยความเข้าใจได้ดี
 - 3.4) ใช้ภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ ฯลฯ เพื่อช่วยความจำ
- 4) การใช้ภาษา
 - 4.1) ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา
 - 4.2) กะทัดรัด ไม่เยิ่นเย้อ หรือกวน
 - 4.3) ใช้ศัพท์และประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะกับระดับชั้น
- 5) กิจกรรมเสนอแนะ
 - 5.1) มีคำถามหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์
 - 5.2) มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง
 - 5.3) มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นในลักษณะนี้ผลที่ได้จะเป็นการจัดหารวบรวมสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งการสำรวจแหล่งสื่อ สำหรับนำมาประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่ม ซึ่งท้องถิ่นจะระบุรายละเอียดการใช้และรายชื่อสื่อลงในแผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำ ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ว่า โรงเรียนจะต้องสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เลือกอ่าน สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลายรวมทั้งให้มีการนำเอาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุดและโปรดอย่าลืมว่า สื่อการเรียน

การสอนที่ท้องถิ่นได้ปรับปรุงและเลือกใช้ตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วนี้ท้องถิ่นดำเนินการแล้ว จะต้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายรับทราบ และให้ความเห็นชอบก่อน นำเอามาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้

3.5.5 การจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ ในกรณีที่ผลการศึกษาวิเคราะห์ของท้องถิ่น พบว่า ในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสื่อการเรียนต่างๆชิ้นใหม่ ท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการได้เพื่อจะให้สื่อที่พัฒนาขึ้นมามีคุณภาพในการดำเนินงาน ควรกระทำในรูปของคณะทำงานสำหรับขั้นตอนในการดำเนินการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นมา ใหม่ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1) ขั้นเตรียมการ

- 1.1) วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร
- 1.2) วิเคราะห์ขอบเขตเนื้อหาสาระ
- 1.3) พิจารณาเวลาเรียน
- 1.4) วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานในขั้น ต่อ ๆ ไป

2) ขั้นวางแผน

- 2.1) กำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียน
- 2.2) กำหนดขอบเขตและหัวข้อเนื้อหาสาระของสื่อการเรียน
- 2.3) จัดทำโครงร่าง (Outline) ของสื่อการเรียน
- 2.4) เตรียมเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่าง

ต้นแบบสื่อการเรียน

3) ขั้นยกร่างต้นแบบสื่อการเรียน

- 3.1) ลงมือเขียนต้นแบบ ครั้งที่ 1
- 3.2) ตรวจสอบต้นแบบ ครั้งที่ 1 และปรับปรุง
- 3.3) ตรวจสอบต้นแบบ ครั้งที่ 2 และปรับปรุง

4) ขั้นทดลองใช้ต้นแบบสื่อการเรียน

- 4.1) ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คน แล้วปรับปรุง
- 4.2) ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียน

การสอนแล้วปรับปรุง

5) จัดทำต้นแบบสื่อการเรียนให้สมบูรณ์

เพื่อให้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนอย่างแท้จริง ในการจัดทำควรใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ประกอบการพิจารณาจัดทำคือ

- 5.1) สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
- 5.2) ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน
- 5.3) เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นของการเรียนรู้
- 5.4) เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน
- 5.5) เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
- 5.6) เนื้อหาไม่ลบลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดีและความมั่นคงของชาติ
- 5.7) เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 5.8) ใช้ภาษาถูกต้อง จัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้
- 5.9) ภาพประกอบแผน แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา
- 5.10) กิจกรรม (ถ้ามี) มีความเหมาะสมส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ วิจารณ์ ฝึกปฏิบัติ และส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะที่เป็นสิ่งพิมพ์จะต้องมีเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อนกับสื่อการเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้สำหรับเนื้อหาหรือรายวิชานั้นไปแล้ว และสื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ สามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบแล้ว กรณีที่ท้องถิ่นพัฒนาสื่อการเรียนที่เป็นสิ่งพิมพ์ขึ้นมาใหม่ และมีความประสงค์จะให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศ กำหนดให้เป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบสำหรับกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่างๆ จะต้องเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

6) การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้เป็นการจัดทำวิชา หรือรายวิชาขึ้นใหม่หลังจากที่ศึกษาแล้วพบว่า สิ่งที่ดีควรจะมีการพัฒนานั้น ไม่มีปรากฏในหลักสูตรของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาหรือกลุ่มวิชาใดๆ ในหลักสูตรแม่บท การพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำวิชาหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่มีขั้นตอนในการจัดทำ ดังนี้

6.1) ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้าง เนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่างๆ จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำและเพื่อป้องกันมิให้ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่

6.2) นำเอาผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์ สภาพที่ควรจะเป็นของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์มาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

6.3) กำหนดจุดประสงค์ของรายวิชาหรือรายวิชาที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นใหม่

6.3.1) วิเคราะห์จากปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น สำหรับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่สิ่งที่ต้องการให้พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดและเงื่อนไขต่างๆ (ถ้ามี)

6.3.2) เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดผู้เรียนทั้งสี่ด้าน (ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ) รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งลักษณะของจุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อเรียนจบรายวิชานั้น ไม่ใช่การดำเนินงานหรือกิจกรรม

6.4) กำหนดเนื้อหาโดยวิเคราะห์จากจุดประสงค์ ซึ่งระบุคำหลักของจุดประสงค์รายวิชานั้น ซึ่งประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ (สิ่งที่ทำให้เรียนรู้หรือศึกษา) และส่วนที่เป็นทักษะ (สิ่งที่ต้องปฏิบัติ) เนื้อหาที่กำหนดนี้จะต้องมีลักษณะดังนี้

6.4.1) สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา

6.4.2) ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ

6.4.3) เหมาะสมกับวัยและพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน

6.4.4) เหมาะสมกับเวลา

6.4.5) ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรม

6.5) กำหนดคาบเวลาเรียนสำหรับคำอธิบายหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่ ในการกำหนดคาบเวลาจะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มประสบการณ์หรือหน่วยย่อยเปลี่ยนแปลงไป

6.6) เขียนคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดในหลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา ตามแบบฟอร์มที่กำหนด

6.7) จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำวิชาหรือรายวิชา
ที่จัดทำขึ้นใหม่ตามแบบฟอร์มที่กำหนด โดยให้มีรายละเอียดเนื้อหาประกอบด้วย

- 6.7.1) เหตุผลและความจำเป็น
- 6.7.2) จุดประสงค์ (ของวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำ)
- 6.7.3) ขอบข่ายเนื้อหา
- 6.7.4) แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 6.7.5) สื่อการเรียนการสอนที่จะสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียน

การสอน

6.7.6) แนวการวัดและประเมินผล

6.8) การขอเสนออนุมัติ ให้ท้องถิ่นส่งเอกสารในข้อ 6.6,6.7 ให้แก่
หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้
คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้ว จึงนำเอาคำอธิบายหรือรายวิชาดังกล่าวมาจัดการ
เรียนการสอนในโรงเรียน โดยเนื้อหาที่จัดขึ้นใหม่จะต้องไม่เป็นเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่
แล้วในหลักสูตรแม่บท ไม่ว่าจะป็นเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์และรายวิชาหรือกลุ่มวิชา
เดียวกันหรือต่างกลุ่มก็ตาม ดังนั้น ควรตรวจสอบรายละเอียดของเนื้อหา ก่อนการลงมือพัฒนา
เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้น
ใหม่ประกอบด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

6.8.1) สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักการและจุดหมายและโครงสร้างของ
หลักสูตร

6.8.2) เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์
หรือกลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรกำหนดไว้

6.8.3) สอดคล้องและสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการ
ของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

6.8.4) มีความสมบูรณ์และความพร้อมพอเพียงที่จะนำไปใช้ในการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ

6.8.5) เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียน
การสอนทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีสอน

6.8.6) ไม่มีเนื้อหาสาระกล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะลบหลู่
สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัด
กับหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ

6.8.7 มีรูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้องและเป็นไปตามที่หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด

จากข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสรุปได้ว่า การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 4 ลักษณะ โดยไม่ต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่
 - 1.1 การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม
 - 1.2 การปรับรายละเอียดของเนื้อหา
 - 1.3 การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน
 - 1.4 การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่
2. การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ซึ่งจะต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบตามลำดับชั้นส่วนภูมิภาคสิ้นสุดที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

การวิเคราะห์หลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน ครูผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาคำหลักสูตร คู่มือหลักสูตรแล้วจึงวิเคราะห์คำอธิบายหลักสูตรว่า หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหา กิจกรรมและจุดประสงค์ไว้อย่างไร ครูจึงจะสามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนั้นก่อนลงมือทำการสอนทุกครั้ง ครูควรได้มีการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อวางโครงการสอนแล้วจึงนำไปเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เข้าสู่ห้องเรียน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และเป็นการยกระดับการศึกษาด้วย

การวิเคราะห์หลักสูตร หมายถึง การแยกแยะหลักสูตรให้เห็นองค์ประกอบย่อย โดยมุ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาและกิจกรรม ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของหลักสูตรในแต่ละวิชาหรือกลุ่มวิชา (บุญชม ศรีสะอาด, 2541 : 29)

กรมวิชาการ (2539 ข : 6 – 15) ได้เสนอขั้นตอนในการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อนำไปเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายหลักสูตร

คำอธิบายหลักสูตรในแต่ละงานนั้น จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ กิจกรรมเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ปลายทาง ในการวิเคราะห์คำอธิบายต้องศึกษาวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่า งานนั้นๆ ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่พึงประสงค์อะไรบ้าง ส่วนเนื้อหาและกิจกรรมนั้นเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และทำอะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 2 จำแนกผลการวิเคราะห์จากคำอธิบายหลักสูตร

ในขั้นนี้เป็นการจำแนกผลวิเคราะห์คำอธิบายในขั้นที่ 1 โดยนำจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรม มาแยกให้เห็นชัดเจน

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์จุดประสงค์ โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลา จากคำอธิบายหลักสูตรในขั้นนี้เป็นการจำแนกผลการวิเคราะห์จากคำอธิบายหลักสูตร ในขั้นที่ 3 มีขั้นตอน ดังนี้

1. ปรับจุดประสงค์จากคำอธิบายหลักสูตรที่จำแนกไว้เป็นจุดประสงค์ การเรียนรู้ที่จะนำไปสัมพันธ์กับเนื้อหาแต่ละเรื่องที่จะเรียนในหน่วยนั้นๆ โดยให้ครอบคลุม พฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย จิตพิสัย ที่เป็นกระบวนการ

2. กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมตามขอบเขตเนื้อหาจากคำอธิบายหลักสูตร ที่จำแนกไว้ การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม จะต้องคำนึงถึงคาบเวลา ระดับพัฒนาการของผู้เรียน ในแต่ละชั้นและต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด

3. กำหนดคาบเวลา การกำหนดคาบเวลาต้องคำนึงถึงเนื้อหาแต่ละเรื่อง ที่จะสอน โดยพิจารณาว่า เนื้อหาเรื่องนั้นควรใช้เวลาเท่าใด ผู้เรียนจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลา ในขั้นที่ 3 เพื่อนำไปสู่การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ โดยการแตกย่อยจุดประสงค์ ที่จำแนกไว้ เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ที่จะนำไปสัมพันธ์กับเนื้อหา เพื่อเขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ใน แผนการจัดการเรียนรู้

2. กำหนดรายละเอียดเนื้อหาตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 3 ว่ามีเนื้อหาอะไรบ้างที่จะต้องเรียนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้

3. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการกำหนดกิจกรรมการเรียน การสอนต้องพิจารณาให้สัมพันธ์กับเนื้อหาจุดประสงค์การเรียนรู้ในข้อ 1 และ 2

4. กำหนดเวลา การกำหนดคาบเวลาควรพิจารณาเนื้อหา กิจกรรมและ จุดประสงค์การเรียนรู้ในข้อที่ 1, 2 และ 3 ว่าจะใช้เวลาประมาณเท่าไรจึงจะสามารถสอน ให้จบในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้จึงจะเหมาะสม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การวิเคราะห์หลักสูตรต้องดำเนินการให้ครอบคลุมในด้าน จุดประสงค์ เนื้อหา การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลตลอดจนคาบเวลา เรียน

การประเมินหลักสูตร

เมื่อมีการพัฒนาหลักสูตรขึ้นเป็นหลักสูตรฉบับที่สมบูรณ์แล้วก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีการวิเคราะห์และประเมินหลักสูตร เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการพิจารณาว่า หลักสูตรมีข้อดี ข้อเสียหรือมีข้อบกพร่องอย่างไร เพื่อที่จะพัฒนาและปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการตามสภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเมือง การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ตลอดจนความก้าวหน้าทางวิชาการ และความสนใจของผู้ที่มีส่วนในการใช้หลักสูตร (กาญจนา คุณารักษ์ . 2535 : 257)

1. ความหมายของการประเมินหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 56) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง การรวบรวมและศึกษาข้อมูล รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบหลักสูตรว่ามีข้อดี จุดอ่อนในเรื่องใดรวมทั้งผลการใช้หลักสูตรและตัดสินใจว่าหลักสูตรมีคุณค่า และบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

2. จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่สำคัญอันหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ประโยชน์ของขั้นตอนนี้ คือ ผลที่ได้จากการประเมินจะเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ แก้ไข และปรับปรุงหลักสูตรต่อไป (ธวัชชัย ชัยจิรฉายกุล. 2544 : 258) การประเมินหลักสูตร เป็นการพิจารณาคูณค่าของหลักสูตร โดยใช้ผลจากการวัดในแง่มุมต่างๆ ของสิ่งที่จะประเมิน เพื่อนำมาพิจารณาร่วมกันและสรุปว่าจะให้คุณค่าของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมานั้นมีคุณภาพ ได้ผลตามวัตถุประสงค์วางไว้ หรือต้องปรับปรุงแก้ไขโดยมีจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร 2 ประการ คือ ประเมินผลเพื่อปรับปรุงหลักสูตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผลการประเมินนั้นเป็นประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และประเมินเพื่อสรุปคุณค่าของการพัฒนาหลักสูตรว่าดีหรือควรปรับปรุงแก้ไข ควรใช้ต่อไปหรือยกเลิกทั้งหมดหรืออาจยกเลิกเพียงบางส่วน (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2537 : 227 ; สันต์ ธรรมบำรุง. 2527 : 175)

แผนการจัดการเรียนรู้

1. ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้

มีผู้ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

วิโรจน์ มังคละมณี (2539 : 212) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึงหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ แผนการจัดการเรียนรู้จะกำหนด รายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนแต่ละครั้งไว้อย่างละเอียด ซึ่งอย่างน้อยที่สุด จะต้องกำหนดจำนวนคาบ เวลาที่ใช้สอน สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล

โรงเรียนพิชัยพัฒนา (2542 : 4) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง เอกสารที่ทำขึ้นเพื่อแจกแจงรายละเอียดของหลักสูตร ทำให้ครูผู้สอนสามารถนำไป จัดการเรียนการสอนให้แก่แก่นักเรียนเป็นรายคาบหรือรายชั่วโมง

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2542 : 14) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนการหรือโครงการที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้ปฏิบัติการสอนในรายวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียม สอนอย่างมีระบบและเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดประสงค์ การเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง

กุลยา ตันติผลลาชีวะ (2543 : 27) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง สื่อบอกลำดับขั้นของการสอน ขอบเขตของเนื้อหาที่จะนำไปสู่ผู้เรียนตั้งแต่เริ่มสอนจน จบบทเรียน จากแผนการจัดการเรียนรู้จะบอกให้ครูทราบว่า จุดประสงค์และเนื้อหาวิชาเป็น อย่างไร ใช้วิธีการสอนอย่างไรใช้สื่อการสอนอย่างไร

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 22) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนขั้นสุดท้าย โดยกำหนดการสอนมาขยาย รายละเอียด ให้เกิดความชัดเจนและสะดวกสบายในการสอน องค์ประกอบที่สำคัญของแผน การจัดการเรียนรู้ คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน การสอน การวัดและประเมินผลแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

ธเนศ จำเกิด (2544 : 75) กล่าวถึงแผนการจัดการเรียนรู้ว่าจุดเริ่มต้นของการทำ แผนการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญคือ ต้องสร้างความเข้าใจ แผนการจัดการเรียนรู้เป็นเพียงกรอบ ทิศทางหรือเค้าโครงที่ครูเตรียมสอนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ ระเบียบ การพัฒนาการเรียนและ การใช้แผนการจัดการเรียนรู้ก็คือกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ จะเป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ ยังสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาดามวงจร PDCA แผนการจัดการเรียนรู้จึงเป็นการเริ่มต้นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สรุปความหมายของแผนการเรียนรู้ หรือแผนการสอน คือ การวางแผนหรือการวางโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอนในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูเตรียมไว้ล่วงหน้า โดยกำหนดเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ มีการวัดผลประเมินผลเพื่อช่วยในการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

2. องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ควรประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ กระบวนการประเมินผล แหล่งการเรียนรู้และหมายเหตุการณ์จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้ (กรมวิชาการ. ม.ป.ป. : 55 – 56)

2.1 วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี / รายภาคว่าผลการเรียนรู้ใดจะอยู่ในแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ผลการเรียนรู้ของแผนการจัดการเรียนรู้ต้องครบทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

2.2 วิเคราะห์สาระที่เรียนรู้จากผลการเรียนรู้

2.2.1 เลือกและขยายสาระที่เรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

2.2.2 สาระที่เรียนรู้ต้องมีความเที่ยงตรง ปฏิบัติได้จริง ทันสมัยและเป็นตัวแทนของความรู้

2.2.3 มีความสำคัญทั้งในแนวกว้างและแนวลึก

2.2.4 มีความน่าสนใจสำหรับผู้เรียน

2.2.5 สามารถเรียนรู้ได้ง่าย

2.2.6 จัดสาระที่เรียนรู้ให้เรียงลำดับจากง่ายไปหายากและมีความต่อเนื่อง

2.2.7 จัดสาระที่เรียนรู้ให้สัมพันธ์กับกลุ่มวิชาอื่น ๆ

2.3 วิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้โดย

2.3.1 เลือกวิธีการนำเข้าสู่การเรียนรู้

2.3.2 เลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรมเหมือนกัน

2.3.3 ควรเน้นกิจกรรมที่ทำงานเป็นทีมมากกว่าทำตามลำพัง

- 2.3.4 กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติต้องนำเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือ
- 2.3.5 ให้ผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้
- 2.3.6 กิจกรรมที่ปฏิบัติควรสอดคล้องกับชีวิตประจำวันและชีวิตจริง
- 2.3.7 กิจกรรมที่ปฏิบัติมีทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน
- 2.3.8 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกฝนและถ่ายทอดการเรียนรู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่ ๆ พร้อมทั้งทำให้เกิดความจำระยะยาว
- 2.3.9 ตรวจสอบความเข้าใจโดยให้ผู้เรียนสรุปทั้งส่งเสริมให้เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้และที่จะเรียนต่อไป

2.4 วิเคราะห์กระบวนการประเมินผล มีรายละเอียด คือ

- 2.4.1 วิธีการวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้
- 2.4.2 ใช้วิธีการวัดที่หลากหลาย
- 2.4.3 เลือกใช้เครื่องมือวัดที่มีความเชื่อมั่น
- 2.4.4 แปลผลการวัดและการประเมินเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุง

2.5 วิเคราะห์แหล่งการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้จากแหล่งความรู้หลากหลาย ทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น จากธรรมชาติ ความงาม ความจริง ความดี จินตนาการ เครือข่ายต่าง ๆ

2.6 บันทึกให้มีการบันทึกหากไม่สามารถจัดการเรียนการสอนตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนดได้ พร้อมเหตุผลประกอบหรือบันทึกผลการจัดการเรียนรู้

3. วิธีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

ผู้ที่จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเป็นอย่างดีในเรื่องต่อไปนี้คือ

3.1 มีความรู้ความเข้าใจหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แนวดำเนินการ เวลาเรียนและการวัดผล การประเมินผลและติดตามผล เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับหลักสูตรนั้น ๆ เห็นแนวทางในการปฏิบัติและรู้เป้าหมายการใช้หลักสูตรของโรงเรียน

3.2 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของแต่ละกลุ่มวิชาหรือแต่ละกลุ่มประสบการณ์

3.3 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดประสงค์หลักของกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

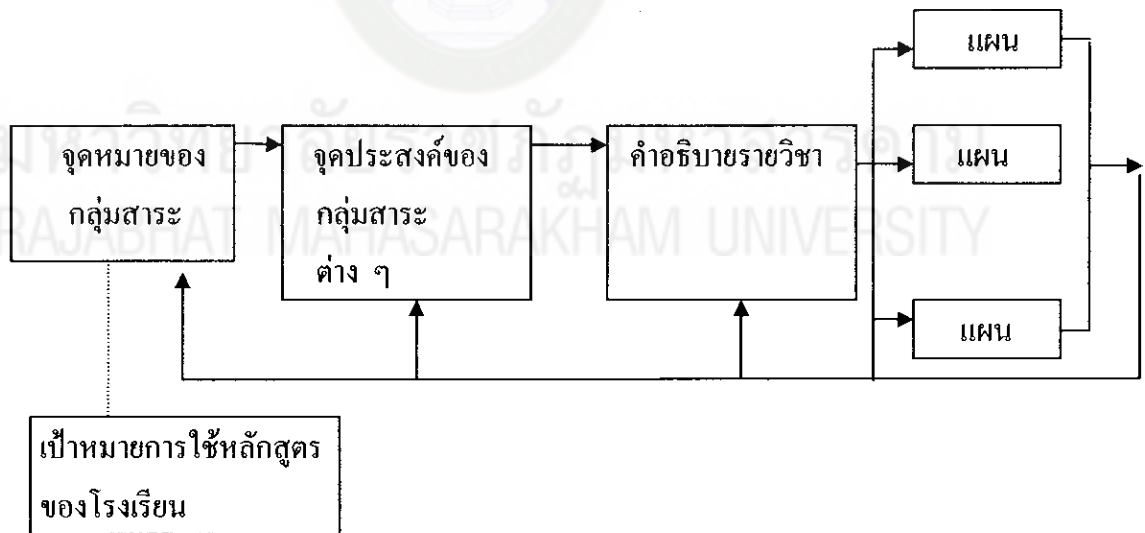
3.4 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขอบข่ายเนื้อหาของแต่ละวิชาตามที่ปรากฏอยู่ในคำอธิบายรายวิชาอย่างละเอียดและจัดลำดับเนื้อหาได้ถูกต้อง

3.5 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตลอดจนสามารถจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรมการสอนที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของแต่ละวิชาได้

3.6 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำและใช้สื่อการเรียนการสอนแต่ละประเภทเป็นอย่างดี ทั้งหนังสือเรียน แบบฝึกหัด แบบทดสอบ หนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติมหนังสือค้นคว้าอ้างอิงต่าง ๆ และอุปกรณ์การสอนทั้งที่เป็น 2 มิติ 3 มิติ ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

3.7 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดผล การประเมินผลการเรียนที่สอดคล้องกับแนวทางของหลักสูตร ระเบียบประเมินผลการเรียน ทั้งหลักการ วิธีและเครื่องมือแบบต่าง ๆ

3.8 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดประสงค์นำทาง จุดประสงค์ปลายทางและการวัดผลประเมินผล ตามจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละด้าน ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และกระบวนการ (วิโรจน์ มังคละมณี. 2539 : 212 - 213) ดังแผนภูมิแสดงวิธีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 วิธีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

4. ขั้นตอนในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเกี่ยวกับจำนวนคาบ เวลาที่จะสอน เช่น มีเวลาเรียนทั้งหมดคาบ หรือสัปดาห์ละกี่คาบ กี่ชั่วโมง ตลอดภาคเรียน หรือปีการศึกษา เมื่อหักวันหยุดแล้วมีเวลาเรียนตลอด ภาคเรียนกี่คาบก็จะได้ว่ามีคาบที่จะเปิดสอนจริงได้กี่คาบ

ขั้นที่ 2 ศึกษาจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มวิชา ประสบการณ์ และคำอธิบายอันประกอบด้วยจุดประสงค์การเรียนรู้ ขอบข่าย เนื้อหาและแนวการจัดการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ ในหลักสูตร และคำอธิบายรายวิชา

ขั้นที่ 3 กำหนดโครงสร้างของเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ของคำอธิบายรายวิชานั้นทั้งหมด โดยอาจใช้ขอบข่ายเนื้อหาจากหนังสือเรียนหรือหนังสืออื่น ๆ มาเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาย่อย ๆ และกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละเนื้อหาย่อยให้เหมาะสมตลอดภาคเรียนหรือจบปีการศึกษา

ขั้นที่ 4 ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละจุดประสงค์ และเนื้อหาย่อย แต่ละข้อตลอดจนกำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละเรื่องย่อยกำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลแต่ละจุดประสงค์

เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์เลยควรจัดแบ่งเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ออกมาเป็นรายครั้งของการสอน โดยปกติมักใช้เป็นรายชั่วโมง และเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับสาระสำคัญ หรือความคิดรวบยอด กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกัน และพอเหมาะกับคาบเวลาที่ใช้สอน

4.1 การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้คล้ายกับแผนที่ซึ่งจะนำผู้เดินทางไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่ต้องการ ดังนั้นการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้จะต้องมีรายละเอียดพอสมควร และต้องตอบคำถามหลัก ๆ 3 ข้อ นี้ได้

4.1.1 สอนเพื่ออะไร

4.1.2 สอนอย่างไร

4.1.3 สอนแล้วได้ผลตามที่ต้องการหรือไม่

4.2 แผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

4.2.1 จุดประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน (Objective)

4.2.2 การเรียนการสอนที่จะทำให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้ (Learning)

4.2.3 การวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้จริงหรือไม่ (Evaluation)

5. แนวทางในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

สมศักดิ์ คลประสิทธิ์ (2542 : 14 – 17) ได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

5.1 หลักการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้บรรลุตามจุดประสงค์ และวัดผลประเมินผล

5.2 ขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

5.2.1 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุได้ตามจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของรายวิชา เขียนในเชิงพฤติกรรม ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ

5.2.2 การกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนเป็นการระบุสาระสำคัญ เนื้อหา สาระกิจกรรม หรือเทคนิคการสอน และการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีลักษณะ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง
- 2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด ทำ และ แสดงออกเพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างผลงาน
- 3) ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือกลุ่มเพื่อการเรียนรู้ และ แลกเปลี่ยนประสบการณ์
- 4) ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้ และปฏิบัติเป็นกระบวนการ มีขั้นตอน
- 5) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลงานจากการปฏิบัติ และเกิดความรู้ถาวร
- 6) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลตนเอง และเพื่อน
- 7) นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้

5.2.3 การกำหนดวิธีการวัด และประเมินผลเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน ทั้งการประเมินศักยภาพของผู้เรียนก่อนการเรียน การสอน การประเมินเพื่อปรับปรุงผลการเรียนระหว่างการเรียนการสอน และประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนเพื่อตรวจสอบขั้นสุดท้ายว่าผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ในการประเมินผลการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางปัจจุบันจะเน้นการประเมิน โดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน ซึ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินที่สามารถอธิบายความสามารถของผู้เรียน ได้อย่างแท้จริง และเป็นธรรมชาติ มีขั้นตอนในการออกแบบกิจกรรม การกำหนด

ผลการเรียนรู้ หรือผลการกำหนดวิธีการ สื่อ/นวัตกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้งเกณฑ์การวัด และประเมินผลอย่างชัดเจน

6. หัวข้อในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เป็นขั้นตอนของการนำรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบของแผนเดิมลงในรูปแบบการสอน โดยทั่วไปนิยมใช้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการสอนแบบบรรยาย และรูปแบบการสอนแบบตารางลำดับหัวข้อ ดังนี้

6.1 ชื่อแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นการระบุชื่อแผนการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นแผนการจัดการเรียนรู้อะไร เรื่องอะไร วิชาอะไร ชั้นอะไร และใช้เวลากี่คาบ

6.2 สาระสำคัญ เป็นข้อความที่เขียนในลักษณะสรุปเนื้อหาเป้าหมายอย่างสั้น ๆ อาจเขียนเป็นความเรียง หรือเขียนเป็นข้อ ๆ ก็ได้ ซึ่งจะครอบคลุมทั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา ความรู้ และสรุปสิ่งที่ผู้เรียนจะได้รับ

6.3 จุดประสงค์การเรียนรู้ ประกอบด้วยจุดประสงค์ปลายทาง ที่เป็นเป้าหมายสำคัญ และจุดประสงค์นำทาง ซึ่งเป็นจุดประสงค์ย่อยที่กำหนดพฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดกับผู้เรียน

6.4 เนื้อหาสาระ เป็นรายละเอียดของเรื่องที่ใช้จัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการ วิธีการ และแนวปฏิบัติทั้งนี้ต้องศึกษาความรู้จากคู่มือครู และแหล่งความรู้ต่าง ๆ อาจเขียนเฉพาะหัวข้อ เนื้อหา และนำรายละเอียดไปไว้ส่วนท้ายของแผนการจัดการเรียนรู้ หรือจัดทำเป็นเอกสารประกอบการสอนก็ได้

6.5 กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นสภาพการเรียนที่กำหนดขึ้นเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ต่าง ๆ ถ้าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนตามแนวการใช้เพิ่มสะสม / พัฒนางานจะเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในลักษณะของชิ้นงาน โครงการ รายงานการศึกษาค้นคว้า ผู้เรียนทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่มได้คิดค้นแลกเปลี่ยนและบูรณาการความรู้ ความคิด ประสบการณ์มาใช้ในสภาพจริงและได้แสดงความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน

6.6 สื่อการเรียนการสอน เป็นการระบุสื่อ เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอน

6.7 การวัดผลประเมินผล เป็นการกำหนดวิธีวัดผลตามจุดประสงค์นำทาง เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ ตรวจสอบ เป็นต้น กำหนดเครื่องมือวัด และประเมินผล เช่น ข้อคำถาม แบบทดสอบ แบบรายงาน เป็นต้น และกำหนดเกณฑ์ตามเครื่องมือวัดใน

ลักษณะเชิงปริมาณ หรือกำหนดเป็นระดับคุณภาพ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงผลการเรียน และตัดสินผลการเรียนต่อไป

6.8 กิจกรรมเสนอแนะ เป็นข้อความที่ครูเสนอแนะให้มีกิจกรรมต่อเนื่องที่ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้ เพื่อเสริมความรู้ หรือทักษะของผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ เช่น การจัดนิทรรศการ แบบฝึกหัดเสริม การทดลอง รายชื่อเอกสารเพิ่มเติม หรือระบุกิจกรรมที่น่าสนใจอื่น ๆ เป็นต้น

การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ต้องกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้อง เช่นให้ผู้เรียนศึกษา และค้นพบด้วยตนเองหรือกลุ่ม กระตุ้นผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หรือนำความรู้มาแลกเปลี่ยนกันเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยให้ดำเนินกิจกรรมเองในลักษณะเป็นกลุ่ม และจัดกิจกรรมตามความแตกต่างระดับบุคคล

กรมวิชาการ (ม.ป.ป. 57-58) ได้ให้รูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

ตัวอย่างรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้

กลุ่ม ชั้น ภาคเรียนที่

ชื่อแผน เวลา ชั่วโมง

1. สาระสำคัญ

2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (ระบุให้ครบทั้งความรู้ ทักษะ / กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม)

2.1

2.2

2.3

3. สาระการเรียนรู้

3.1

3.2

3.3

4. การบวนการจัดการเรียนรู้

4.1 การจัดการเรียนรู้ (ยึดโครงสร้างการเรียนรู้)

.....

.....

.....

4.2 การฝึกฝน (กิจกรรมการปฏิบัติ)

.....

.....

.....

4.3 การสรุป (สรุปความคิดรวบยอด หลักการ วิธีการ)

.....

.....

.....

5. กระบวนการวัดและประเมินผล

5.1

5.2

5.3

6. แหล่งการเรียนรู้ (รวมถึงสื่อการเรียนรู้)

6.1

6.2

6.3

7. บันทึก (ผลการจัดการเรียนรู้ / ปัญหา / ข้อเสนอแนะอื่น ๆ)

.....

8. ความเห็นชอบของหัวหน้าสถานศึกษา

.....

หมายเหตุ รูปแบบของการจัดการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

ความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน

1. ความหมายของความพึงพอใจ

การจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงความพึงพอใจของผู้เรียนด้วย เพราะถ้าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแล้วย่อมส่งผลถึงประสิทธิภาพการเรียนด้วย ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจ นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ดังนี้

วอลเลอร์สไตน์ (Wallerstein. 1971 : 112) ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

กู๊ด (Good. 1973 : 518) ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง คุณภาพ สภาพหรือระดับความพึงพอใจ ซึ่งเป็นผลจากความพึงพอใจต่าง ๆ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

โวลแมน (Wolman. 1973 : 518) ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ความต้องการ หรือ แรงจูงใจ

จากความหมายของความพึงพอใจข้างต้น สรุปได้ว่าความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อผลสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้รับ และอาจจะมีความรู้สึกหรือทัศนคติในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ ดังนั้น ความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนจึงหมายถึง ความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบและกิจกรรมการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ เช่น บรรยากาศการเรียนการสอน ลักษณะของกิจกรรม วิธีการประเมินผล เป็นต้น

2. ทฤษฎีแรงจูงใจที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ผู้เรียนจะเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจในการเรียน ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจในการเรียนจึงอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการจูงใจ โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนดังนี้

2.1 ทฤษฎีการเสริมแรง เป็นทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางจิตวิทยาการเรียนรู้และการวางเงื่อนไขของ สกินเนอร์ (Skinner. 1953 ; อ้างถึงใน จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช. 2545 : 320 – 328) ซึ่งได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับพฤติกรรมที่เกิดขึ้น สิ่งเร้าเป็นสัญญาณให้นักเรียนรู้ว่าควรจะแสดงพฤติกรรมใดบ้าง การให้สิ่งเร้ากับนักเรียนแสดงพฤติกรรมใด พฤติกรรมหนึ่งต่อไปนั้น เรียกว่า การเสริมแรง ซึ่งแบ่งออกเป็นสองลักษณะคือ

2.1.1 การเสริมแรงทางบวก เป็นการเพิ่มถี่ของพฤติกรรมของนักเรียนด้วยการให้สิ่งเร้าที่นักเรียนพึงพอใจ การให้การเสริมแรงทางบวกจะทำให้เมื่อมีการกระทำที่พึงปรารถนาและต้องการจะทำให้เกิดการกระทำเช่นนั้นต่อไปอีก เช่น การให้กำลังใจ การชมเชย

2.1.2 การเสริมแรงทางลบ เป็นการเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมของนักเรียนอันเนื่องมาจากความสำเร็จในการหลีกเลี่ยงสิ่งเร้าที่นักเรียนไม่พึงประสงค์ การให้การเสริมแรงทางลบจะใช้เมื่อมี

2.2 ทฤษฎีความเสมอภาค ทฤษฎีความเสมอภาค ได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวความคิดว่าการจูงใจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่บุคคลได้รับรู้ถึงระดับความเสมอภาคในการเรียนของตนเอง เช่น ผู้เรียนคิดว่าเขาได้คะแนนน้อยกว่าเพื่อนร่วมห้องที่ทำงานอย่างเดียวกันและคุณภาพเดียวกัน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความไม่พอใจขึ้นและจะหาวิธีการความไม่เสมอภาคนี้ซึ่งทฤษฎีนี้มีองค์ประกอบสำคัญ 2 อย่างคือ (เทพพนม เมืองแมน และ สวิง สุวรรณ. 2539 : 35 และราณี อธิชัยกุล. 2535 : 12)

2.2.1 ปัจจัยนำ (Inputs) หมายถึง คุณสมบัติที่มีรับการเรียน เช่น ระดับสติปัญญาความสามารถ ทักษะ เป็นต้น ปัจจัยนำเข้านี้เป็นสิ่งกำหนดความรู้สึกของบุคคลว่าตนเองควรได้รับรางวัลตอบแทนเท่าไร

2.2.2 ปัจจัยออก (Outcomes) หมายถึง ผลที่ได้รับหรือรางวัลตอบแทนที่บุคคลได้รับจากการเรียน เช่น คะแนน เป็นต้น

ดังนั้นความเสมอภาคจะเกิดขึ้นได้เมื่ออัตราส่วนระหว่างปัจจัยนำเข้าและปัจจัยนำออกของผู้เรียนสมดุลกัน ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้ (เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ. 2539 : 35 และราณี อธิชัยกุล. 2535 : 13)

$$\frac{\text{ปัจจัยนำออกของบุคคล}}{\text{ปัจจัยนำเข้าของบุคคล}} = \frac{\text{ปัจจัยนำออกของผู้อื่น}}{\text{ปัจจัยนำเข้าของผู้อื่น}}$$

ทฤษฎีการจูงใจที่เน้นกระบวนการทั้ง 2 ทฤษฎีที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการจูงใจที่เน้นกระบวนการ เป็นทฤษฎีศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่ถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมมากกว่าสภาพจิตใจ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญของการจูงใจให้ผู้เรียนเรียนด้วยความพึงพอใจ
2. ทฤษฎีความเสมอภาค เป็นทฤษฎีที่อธิบายว่าแรงจูงใจจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเปรียบเทียบปัจจัยนำเข้าและปัจจัยนำออกกับบุคคลอื่น ๆ แล้วเห็นว่ามีความเสมอภาคในการเรียน บุคคลก็จะเกิดความพึงพอใจ
3. ทฤษฎีความคาดหวัง เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงแรงจูงใจว่าความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อความสามารถการเรียนของตน และผลลัพธ์ที่ตนจะได้จากการเรียน
4. ทฤษฎีของกลุ่มนี้ เน้นให้เห็นบทบาทของผลตอบแทนและกระบวนการตัดสินใจของแต่ละบุคคล ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจผู้สอนจะต้องให้ความสนใจในการปรับปรุงผลการเรียนของผู้เรียน โดยจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนให้เหมาะสม

ดังนั้นผู้สอนจะต้องจัดหาสิ่งจูงใจต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ให้ได้รับความพึงพอใจ เช่น วิธีการเรียนการสอนที่จะส่งผลให้บรรยากาศการเรียนการสอนไม่น่าเบื่อหน่าย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในการจัดการเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนจนทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนสูงขึ้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนด้านความรู้สึกทัศนคติที่เป็นเรื่องของจิตใจควบคู่ไปด้วย

การวัดความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน สามารถวัดได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ประกอบกับการใช้แบบสอบถามในการวัดความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน เนื่องจากการสังเกตจะจับได้ก็ต่อเมื่อมีการแสดงพฤติกรรมภายนอกให้เห็น และมีขอบเขตจำกัดในความแม่นยำในการสังเกต

สภาพทั่วไปของบ้านหนองหัวช้าง อำเภอรเจริญ จังหวัดหนองคาย

บ้านหนองหัวช้าง อำเภอรเจริญ จังหวัดหนองคาย ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลหนองหัวช้าง อำเภอรเจริญ จังหวัดหนองคาย มีพื้นที่ 165.5 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ จดกับ บ้านนาชาว

ทิศใต้ จดกับ บ้านสันติสุข และแม่น้ำสงคราม

ทิศตะวันออก จดกับ บ้านหนองลาด

ทิศตะวันตก จดกับ บ้านท่าศรีชมชื่น และแม่น้ำสงคราม

บ้านหนองหัวช้างมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลุ่ม พื้นดินปนทราย ประกอบด้วยป่าโปร่ง ไม่มีป่าใหญ่ มีแม่น้ำสงครามเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีปลาหลายชนิดชุกชุม โดย ถือเป็นอาชีพที่สำคัญของประชากรในเขตตำบลหนองหัวช้าง ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาปลูกยางพารา และการจับปลาในแม่น้ำสงครามเพื่อประกอบอาหารและจำหน่าย นอกจากนี้ ประชาชนในบ้านหนองหัวช้าง ยังจับบ่อเลี้ยงปลาดุก ปลานิล ปลาตะเพียน เป็นจำนวนมาก ถือเป็นอาชีพเสริมที่ทำรายได้เฉลี่ยในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก และเมื่อปริมาณของปลาในฤดูฝนเป็นจำนวนมาก ทำให้การนำไปจำหน่ายในตลาดได้ราคาต่ำ ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ชาวบ้านจึงนำปลามาทำปลาร้าหมักเพื่อทำเป็นน้ำปลาเพื่อบริโภคและเพื่อจำหน่าย จนเป็นที่นิยมของชุมชนในเขตอำเภอรเจริญ ซึ่งสามารถทำรายได้จุนเจือครอบครัวและสร้างฐานะได้ดีพอสมควร (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอรเจริญ. 2547 : 12)

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการทำน้ำปลาจากปลาร้าหมัก

การทำน้ำปลาจากปลาร้าหมัก หมายถึง การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภคจากการถนอมอาหารที่เกิดจากปลา เพื่อให้สามารถเก็บรักษาอาหารและเพื่อนำไปปรุงอาหารให้มีความอร่อย มีรสชาติรับประทาน โดยไม่เกิดการเน่าเสีย และน้ำปลายังเป็นเครื่องปรุงอาหารที่มีความนิยมนั้นเป็นอย่างมากในทุกภาคของประเทศไทย

1. เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำน้ำปลาจากปลาร้าหมัก

- 1.1 ปลาร้าหมัก 2 กิโลกรัม
- 1.2 เกลือ 1 ช้อน
- 1.3 น้ำตาล ½ กิโลกรัม
- 1.4 หม้อ
- 1.5 เต้าไฟ
- 1.6 กระทะ
- 1.7 ตะหลิว
- 1.8 ตะแกรง
- 1.9 ผ้าขาวบาง
- 1.10 ขวด/ฝาปิดขวด

2. กระบวนการการทำน้ำปลาจากปลาร้าหมัก

น้ำปลาจากปลาร้าหมัก เป็นการนำปลาร้าที่หมักประมาณ 3-4 เดือน มาต้มเป็นน้ำปลา มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้ (สุริยา พรหมกมล. 2548 : สัมภาษณ์)

- 2.1 นำน้ำใส่หม้อยกขึ้นตั้งไฟจากนั้นใส่ปลาร้าหมักที่เตรียมไว้เทลงในหม้อต้ม
- 2.2 นำเกลือใส่กระทะคั่วให้เป็นสีเทา ทิ้งให้เย็นแล้วนำไปผสมลงในหม้อต้มปลาร้าหมัก
- 2.3 คั่วน้ำตาลให้มีสีเหลือง แล้วนำไปผสมในหม้อต้มปลาร้าหมัก
- 2.4 ต้มปลาร้าหมักผสมกับเกลือผสมกับเกลือคั่วและน้ำตาลคั่ว เมื่อได้ที่แล้วยกลงจากเตา
- 2.5 น้ำปลาที่ต้มเสร็จแล้วทิ้งไว้ให้เย็น แล้วนำมากรองด้วยผ้าขาวบาง 8-9 ชั้น
- 2.6 นำขวดที่เตรียมไว้มาบรรจุน้ำปลาลงในขวด จากนั้นปิดฝาขวดให้สนิท

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สุรัตน์ วรารัตน์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง โครงการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชน : การผลิตไม้กวาดบ้านหมองกะปาด ผลการวิจัยพบว่า การรวมกลุ่มทำให้เกิดการควบคุมการผลิตไม้กวาดให้มีคุณภาพ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของการผลิตสินค้าหัตถกรรมหมู่บ้าน และช่วยเหลือสมาชิกผู้ผลิตไม้กวาดในยามขาดเงินทอง แต่การรวมกลุ่มอย่างหลวม ๆ ก็ยังไม่อาจแก้ปัญหาการจัดการด้านการตลาดให้ไม้กวาดมีราคาสูงขึ้นจากราคาอันละ 20 บาท ดังนั้น กระบวนการการศึกษาวิจัย จึงมีประโยชน์ต่อความเข้าใจในกระบวนการพัฒนารุขกิจชุมชนการผลิตไม้กวาด ซึ่งใช้ภูมิปัญญาแก้ปัญหาการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพในรูปแบบต่าง ๆ จนสามารถเป็นอาชีพที่สำคัญของหมู่บ้าน

วิทยา แสงงาม (2541 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การสานมวย สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยแก้ไขเรื่องอัตราเวลาที่จะต้องปรับให้สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน

กาญจนาวรรณ คำสอนทา (2543 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำปลาร้า กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และความเหมาะสมกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้ แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมมากทั้งจุดประสงค์และเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้

วิไลวรรณ เชื้ออ่อน (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นกระบวนการ เรื่อง การทำความสะอาดเสื้อผ้า กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ เรื่อง การทำความสะอาดเสื้อผ้า กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพ 96.66/88.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 85/85 ที่ตั้งไว้ และนักเรียนที่เรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการเรื่องการทำทำความสะอาดเสื้อผ้า กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1. ผลการประเมินหลักสูตรท้องถิ่นก่อนที่จะนำหลักสูตรไปทดลองใช้ปรากฏว่ามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก สรุปได้ว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนั้นมีความสอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง
2. ผลการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ ก่อนที่ผู้วิจัยจะนำไปทดลองอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก
3. แบบวัดพฤติกรรมการระหว่างเรียน มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 91.66 ซึ่งอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80 ตัวแรก
4. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 85.5 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80 ตัวหลัง

ผลการวิจัยสรุปว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเมื่อได้ผ่านกระบวนการกลั่นกรองจากผู้เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์แล้วย่อมส่งผลให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพสนองตอบความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่นในที่สุด

2. งานวิจัยต่างประเทศ

บัวผัน ลัดทิดา (1997 : Abstract ; อ้างถึงใน สมภพ สุกแสง. 2547 : 57) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพต่าง ๆ ของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และเพื่อทดลองพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้พื้นที่เป้าหมายการวิจัยเป็นชุมชนบ้านท่านา อำเภอหาดทรายฟอง จังหวัดกำแพงนครเวียงจันทน์ การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านใน 6 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการ 2) การค้นหาสาเหตุ 3) การหาแนวทางแก้ปัญหา 4) การกำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาหลักสูตร 5) การดำเนินการตามหลักสูตรเพื่อแก้ปัญหา และ 6) การประเมินผลการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการ สัมภาษณ์ สังเกต แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์โดยใช้แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบมีส่วนร่วม ผลของการวิจัยได้ข้อค้นพบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ศักยภาพของชุมชนพบว่า ชุมชนมีศักยภาพหลายด้าน ได้แก่ กลุ่ม หรือองค์กรชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในลักษณะตามธรรมชาติ เช่น กลุ่มเครือญาติ กลุ่มศรัทธาวัดและกลุ่มอาชีพชุมชน และกลุ่มที่รัฐเข้าไปจัดตั้ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว แต่กลุ่มตามธรรมชาติมีความยั่งยืนและมีประสิทธิผลมากกว่ากลุ่มที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการในการร่วมกันดำเนินการในกิจกรรมของชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีภูมิปัญญาที่ทำให้ชุมชนพึ่งพากันได้ เช่น ระบบการจัดการเหมืองฝาย ซึ่งมี

การจัดการน้ำได้อย่างทั่วถึงและยุติธรรม การพึ่งพาและช่วยเหลือกันด้านแรงงาน เช่น การปลูกเรือน ประเพณีการคานา เกี่ยวข้าว เป็นต้น นอกจากนี้ ในชุมชนยังมีความสามารถในการผลิตของใช้ ด้วยตนเอง ได้แก่ การทอผ้า อันแสดงถึงภูมิปัญญาที่นอกจากจะใช้เองแล้ว ยังเป็นสินค้าเพิ่ม รายได้ด้วย สำหรับหน่วยงานของรัฐ พบว่า ชุมชนมีหน่วยงานของรัฐเข้าไปดำเนินการในด้าน ต่าง ๆ เช่น การเกษตร สาธารณสุข โรงเรียน หน่วยงานเหล่านี้มีส่วนพัฒนาความคิด ความรู้ ต่าง ๆ ตลอดจนเป็นแหล่งความรู้ข่าวสารสำหรับประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ ประการที่ 2 การทดลอง พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมใน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนด ปัญหา สมาชิกของชุมชนได้อภิปรายถึงปัญหาของชุมชนในเชิงเปรียบเทียบอดีตและปัจจุบัน สมาชิกได้ร่วมกำหนดปัญหา ขั้นตอนที่ 2 สาเหตุของปัญหาสมาชิกได้นำปัญหาที่ร่วมกันพิจารณา จัดลำดับความสำคัญแล้วอภิปรายถึงสาเหตุแต่ละปัญหา ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณาแนวทางเพื่อ แก้ปัญหา กลุ่มได้อภิปรายถึงแนวทางแก้ปัญหาที่ได้จัดลำดับพร้อมกับสาเหตุไว้ ในที่สุดได้ตกลง กันแก้ปัญหาการปราบหอยกินข้าวและกำจัดน้ำเสีย ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนเพื่อกำหนด จุดมุ่งหมายและเนื้อหาของหลักสูตรหลังจากกลุ่มได้กำหนดได้กำหนดปัญหาที่จะแก้ร่วมกัน กลุ่มจึงได้กำหนดเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยผู้รู้ในชุมชน และนักวิชาการ นอกชุมชน ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา เป็นการดำเนินโดยเริ่มหลักสูตรการจัด น้ำเสียก่อนและหลักสูตรการปราบหอยกินข้าวถัดไป โดยมีสมาชิกเข้าร่วมครั้งละ 8 - 11 คน จากนั้นสมาชิกกลุ่มได้นำเอาความรู้ไปปฏิบัติจริง ขั้นตอนที่ 6 การติดตามผล ผู้วิจัยได้เข้าไป ติดตามผลของการดำเนินการหลักสูตรได้ผลเพียงไร โดยพิจารณาในแง่ของประสิทธิภาพ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้นำกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนและสรุปบทเรียน จากการอภิปราย กลุ่มได้แสดงความพึงพอใจในการ ได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และทำให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้ในการ แก้ปัญหาร่วมกัน และสามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติจริงให้เกิดผลดีแก่ชุมชนสามารถแก้ปัญหา ตามความต้องการของชุมชนได้ แสดงให้เห็นว่าแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ใน 6 ขั้นตอน นอกจากจะเป็นไปได้แล้วยังทำให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้ในปัญหาและการแก้ไข ปัญหาร่วมกันได้อย่างน่าพึงพอใจ

ชาน วอง (Shan Wong, 2002 : Abstract) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตร วิทยาศาสตร์โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School - based Science curriculum development) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทและความพร้อมของแต่ละโรงเรียน โดยใช้ความร่วมมือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน การวิจัยนี้มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 7 โรงเรียนมีระยะเวลาในการดำเนินการ 1 ภาคเรียน วิธีดำเนินการได้ใช้แนวทางเชิงปฏิสัมพันธ์ ผสมผสานอยู่ใน 3 ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร คือ การวางแผน (Planning) การ

ฐานความรู้กว้างไกลกว่าและสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ตนมีเข้ากับสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันได้มากกว่าการเรียนรู้แบบบอกความรู้

ยุน (Yun, 2003 : 3850 – A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาเชิงคุณภาพ เรื่อง การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย สมมติฐานการวิจัยคือการเรียนรู้จริยธรรมเป็นสิ่งที่ชัดเจน จริยธรรมอันดีงามสามารถเรียนรู้ได้ การเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่สารถเรียนรู้ได้ในชีวิตประจำวัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือเด็กปฐมวัย อายุ 4 – 6 ปี จำนวน 25 คน โดยการสังเกตพฤติกรรมสองครั้งต่อสัปดาห์ในระยะ 1 ภาคการเรียน ในขณะที่เด็กร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่ม และมีการสัมภาษณ์ครู นักเรียนทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผลการวิจัยพบว่า ในสถานการณ์ทั้ง 3 อย่าง คือ การทำงานร่วมกันทั้งห้อง การทำงานโดยลำพัง และการทำงานร่วมกันแบบเป็นกลุ่ม เป็นปฏิกริยาของเด็กแสดงออกในการศึกษาครั้งนี้ แต่ละสิ่งแวดล้อมสังเกตได้โดยกำหนดจริยธรรมที่ชัดเจนในเรื่องการติดต่อ การแลกเปลี่ยน ความพร้อมเพรียงกันแต่การทำงานร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มมีผลที่แน่นอน นอกจากนี้จริยธรรมในการทำงานร่วมกันยังรวมถึงการแลกเปลี่ยนในการทำงาน โดยลำพังคนเดียวด้วยการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มพื้นฐานของจริยธรรมทั้งหมด เช่น การใส่ใจซึ่งกันและกัน ความกระตือรือร้นในการทำงานและผลสัมฤทธิ์ในการทำงานร่วมกันซึ่งมีมากกว่าการทำงานโดยลำพังและการทำงานทั้งห้อง การศึกษาจริยธรรมเป็นพื้นฐานหรือเป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับการศึกษาที่แน่นอนที่เหมาะสมแก่เด็กปฐมวัยอย่างมีนัยสำคัญและมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันจะมีผลในการรู้จักใช้ชีวิตในโรงเรียนและยังเป็นเป้าหมายสูงสุดในตนเอง

จากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีการจัดทำในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมเสริมมากที่สุด กลุ่มที่มีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี และจัดทำในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 มากที่สุด ทรัพยากรท้องถิ่นที่นำมาใช้ส่วนใหญ่ คือ บุคคลหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรในท้องถิ่น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ปลาร้าหมักมาทำเป็นน้ำปลา เพื่อบริโภคและจำหน่ายมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหนองหัวช้าง อำเภอพรเจริญ จังหวัดหนองคาย เพื่อให้มีหลักสูตรที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นต่อไป